

A

$$\begin{array}{r} 166 \\ \hline \hline \text{IV.} \end{array}$$

Dávid :

De Mediatoris

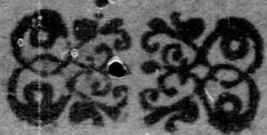
Iesu Christi hominis divinitate
aequalitate libellus.

RHK II 115.

DE MEDIATORIS
JESU CHRISTI

hominis Diuinitate, Aequalitatēq;
libellus.

Item de restoratione Ecclesiae Cellarii,
cum epistola praeliminari Fabri
cii Capitonis.

I. Pet. IIII:

Pro ut quisque aliquo munere dotatus
est, ita id in alios dispense.

Excusum Albae Fuliæ.

Anno Domini M. D. LXVIII.

liber sum Episcopus *Andr. Bona*
Are

2
MAGNIFICO DOMINO
GASPARI BEKES COMITI
in Fogarasⁱ consilij^s Sereniss. Principis
&c. & Veritatis Amantissimo.
S. P.

Quid sophistę de diuinitate Christi hominis,
& qua nam ratione eundem Dei filium, equa-
lemq; patri opinentur, & nōs ex opposito sen-
tiamus (ue trici^s mathe^ologicis fideles impediti,
ā veritate verbi diuini dimoueri possint) hoc
scripto libuit paucis aperire. Quia verō difficul-
tas hęc, graui & maturo iudicio, ingenijq; dex-
teritate indiget, eumq; qui censuram lydio me-
riatur lapide, iudicem requirat, te vnicum ad
hęc omnia probē obeunda, tanq; selectum &
idoneum organum, Meccenatemq; veritatis a-
mantem sceligere voluit Ecclesia, libelloq; absq;
vllis verbulis coquinariis amanter cōsecrato,
orare, ut scriptis hisce solide perpensis, si per in-
gruentes occupationes licuerit, quis nostrū ve-
ritati diuinę propius accesserit, pronunciare a-
liquando velit.

Ceterum, cum inter preclaros etatis nostrę
Gamaliele^s (qui an hęc doctrina, quam prædi-
camus, ex Deo futura sit nec ne, periculum face-
re velint) merito etiam connumereris, ne ho-

3
stium nostrorum furori, prauæq; libidini con-
niueat, magis vero ab iniuriis, (non equidem
nos, qui iura regni duntaxat expetimus) sed di-
uinam causam, quam illi variis artibus sepeli-
re conantur, vindicare contendat, obtestamur.
Constat enim iam omnibus, postq; Antagoni-
stæ argumenti difficultatem, & amplitudinem
perpendere, & ad patres, concilia, & academi-
as, tanquam ad suos Triarios redire, veritatis
indagatione postposita, in personas nostras de-
bachari, factaq; conspiratione, ferro, & flam-
mis (instar Romani Antichristi) insidiari cepisse,
tamen si non ignorent, nulla vi, nulla arte, ve-
ram fidem violari posse. At nos certè non mi-
ramur isthæc incendia, quæ periclitandi nostri
gratia, ab hostibus sunt (quasi nouum aliquod
vuln uenire queat) perspecta siquidem nobis
semper fuit Christi capitis nostri, membrorūq;
conditio, & fatalis illa fidelium contumacia,
atq; utinam digni aliquando reperiremur, qui
suppliciorum Christi consortes esse possemus:
Sed magis illud horrendum Ecclesijs nostris vi-
detur, cū isti noui Chatolici procacitatem Pa-
pæ, furoremq; & diram in trucidandis Luthere-
ranis crudelitatem tantopere execrentur, quod
nō pudeat inq; illos, in eandē improbitatē rabi-
emq; descendere: At experientur propediem il-

li ipsi, an tyrannide compendiosiore ad victoriam viam inuenient.

Ne ergo diuinę huius causę sub iudice Christo nunc versantis, cęptum cursum, dolo, aut externis adminiculis, ante designatum à domino tempus, aduersarij remorentur, ut animũ & manus pro tua authoritate & prudentia ultrò admoueas, operę precium erit. quò de tua erga veritatem domini animi propensione, æquitate, summaq; pietate fideles persuasi, te quoque fuisse Christi strenuum athletam totus mũdus agnoscere queat. Quod ut facere digneris, iterũ atq; iterum obsecratur Ecclesia.

Adiecimus in calce operis de Restauratione Ecclesię Cellarij homiliam, cũ prefatiuncula Fabricij Capitonis, ut sine rerum, tremendiq; iudicij die, ex Prophetarum & Apostolorum uaticinijs, ob oculos posito, mundus tandem maturẽ resipiscere contendat. Deus optimus maximus spiritum sapientię, & reuelationis in agnitionem sui tibi ad augere, ab hostibusq; omnibus tueri dignetur. Vale.

Ministri & seniores Ecclesiarum consentientium in
Transyluania:

DE MEDIATO-

R I S I E S U C H R I-
STI HOMINIS DIVINITATE,
æqualitatèque libellus.

*Item de restauratione Ecclesiae Cellarii:
cum epistola præliminari Fabricii
Capitonis.*

CAP: I.

V M de Deo Trinitate, & æ-
terno filio paradoxa nexu vsq;
adeo iuncta sint indissolubili, vt
alterum ab altero facile seiun-
gi non possit, monendi principio
erunt lectores, ne temere istud absq; illo probent
vel ipbent. Videmus. n. plerosq; non postremæ
pietatis & eruditionis viros, qui tametsi Deum
illum trinum execrentur, & vnum Deum Chri-
sti patrem prædicent, interea secundum illam
Dei trini personam, aut secundum quendam
spiritum ab æterno realiter existentem obtru-
dere non erubescunt, quò Deo trino Antichri-
sti sepul-

6
ti sepulto, Deum alium binum inducant. Siqui-
dem rem hanc totam altius percontarint, ag-
noscent, nunq̃ se a vanis Sophistarum specula-
tionibus & dogmatibus cum secundo illo suo
hyphistameno extricare posse.

Consultius ergo videretur, vt pie & humili-
ter omnes crederent, verbum verbum esse, di-
ciq̃, Vel Dei sapientiam in mysterio nobis re-
conditam, vel Dei oraculum, voluntatem,
consilium, nec vltius de eo inquirere, aut
plura scire velle, quàm quæ nobis dominus in
sacris reuelauit.

2. obseruandum, quemadmodum vnum
& solum docemus esse Deum patrem, vnicū
quoq̃, necessario statuendam esse insecabilem,
& indistinguibilē diuinitatē, cuius vnica quoq̃
scaturigo solus pater censerī debet. Inde q̃ tenē-
dum, eos omnes, qui incarnatam hanc diuinita-
tem fuisse credunt, cogi ad confitendum patrē
ipsum incarnatum quoq̃ fuisse, eo quod vnica
sit impartibilis & indistincta diuinitas:

3. Cum diuinæ naturæ ratio, & quid verē sit,
nos prorsus lateat, ab ipsis Dei admirandis opi-
bus & virtutibus, quas omnes pater ille voluit
in Christo residere, & per illum patefieri, Dei

7
naturam nobis vestigandam esse dicimus, ut
inde agnoscamus, nulla ratione fieri potuisse,
ut diuinitas vel deus aliquis incarnaretur, cum
duntaxat per opera nobis manifestetur.

4. Quò pie retineatur Dei patris unitas, au-
thoritas & prærogatiua, obseruandum etiam
erit, illum vnum Deum patrem solum à seip-
so, siue natura Deum esse, solumq; à nemine
pendere & solum altissimum appellari, omni-
busq; suam diuinitatem communicare, iuxta
beneplacitum suæ voluntatis.

Quia verò impossibile est, duos somniare, quo-
rum quilibet sit à se ipso Deus, quin & duos Deos
mente concipiamus, animaduertendum erit, il-
los plures Deos colere, qui æternum illum &
coessentialem filium logon, secundum quod de-
us est, putant a se ipso Deū esse, vtut cū suis di-
stinctionibus & quatenus se inuoluāt Sophistæ.

5. Notandum, quæadmodū altissimus ille De-
us verbo siue iussu, hoc est oraculo voluntatis
suæ, & efficacia virtutis suæ condidit vniuersa,
& spiritum oris sui eadem conseruauit, sic quoq;
nobis eadē virtute, & eodē spū, nouissimis tēpo-
ribus Iesū Christū filiū suū Dominū & Christū
fecisse, & mundo dedisse, nihilq; habere eundē
Christum, quod ab illo non acceperit siue diui-
nitatē, siue quid aliud inspexeris. A ii. 6.

VI: Animaduertendum, iisdem rationibus quibus probamus Christum esse Dei filium, eundem quoque probari esse Deum, eo quod sit Christus: ideo Deus, quia filius Dei. Et hanc fuisse primitiue quoque Ecclesie doctrinam Tertullianus ostendit, cum ait: Si Christus Dei filius non censeretur, Deus esse non crederetur: Vide & Irenæum lib: 5. Et Ignatium Epistola. 7 ad Tharsenses.

Ceterum, cum per antitheses authorum mentes penitus aperire, & lectores dilucidius erudi ri possint: Hic primum, quonam pacto Christum crucifixum Sophistæ Dei filium esse, Deūq; dici putent, explicabimus. Deinde, duodecim argumentis filium illum æternum consistere non posse, probabimus,

Post hæc, nostram de Christi hominis diuinitate, æqualitateq; sententiam breuiter proponemus. 4. nonnulla aduersariorum argumenta diluemus. Postremo de restitutione Ecclesie D: Martini Cellarii homiliam, rem gratam piis facturi, cum præfatiuncula Fabricii capitonis, addemus.

Cap-

7

CAPUT II.
QUANAM RATIONE
Christum hominem de spiritu sancto con-
ceptum, esse Dei Filium, Sophistæ
doceant.

Sophistæ in suis speculationibus tanq̃ scepti-
ci oberrantes, Christum quadrupliciter primo
considerant.

Primus Christus ille censetur, quem dicunt
essentiam esse, & eundem cum patre & spiritu s.
Deum, cœli & terre creatorē: qui cum absolute in
sacris profertur, totam etiam Trinitatem con-
plectitur, ita ut Christus, quatenus est essentia,
Deus Trinitas recte possit appellari. Cum vero
essentia nec gignat nec gignatur, consequuntur
posthæc, eundem Christum necessario ingeni-
tum dici, esseq̃: Quibus autem scripturarum te-
stimoniis id confirmant, ipsi viderint.

2. Christus ille est, qui dicitur verbū secun-
da Trinitatis scilicet persona ab æterno non de
essentia sed de persona patris genita, quæ quam-
uis sit

40
uis sit alia à patre censenda, sit tamen idē Deus
cum patre. An vero isthæc sit Prophetarum
vel Apostolorum doctrina, & vnde horrendæ
illæ voces prodierint, à Sophistis intelliges.

3: Christus est ille homo de spiritu s. concep-
tus in vtero virginis, filius quidem Dei sed
per Idiomatum communicationem, cum ille
æternus sit Dei filius proprius, iste verò filius
Mariæ tantum. Scimus verò, quibus tech-
nis hic elabi conentur, ne duos filios inducere
velle videantur. Sed prodeant iam tandem,
vt Ecclesiæ expēdere penitus possint, an ipsorū
doctrina Euangelica censeri debeat:

4: Ille est, qui ex duabus naturis, aut tribus
(vtri docet Augustinus) aut quatuor (vtri alij)
conflatur, & constat ex essentia videlicet & per-
sona, & ex anima & corpore. Quis verò ad hæc
non horrescet?

Hinc Musculus Dusanus Ioannis primo &
Matth. 16. capite, (necum Scholasticis altius phi-
losophari videretur) diuinitatem in Christo il-
lo æterno duplicem esse considerandam colli-
git: alteram, quæ minime sit incarnata, & cuius
scriptura etiam raro meminit:

alte

11
alterā, quæ incarnatione apertissime fuerit pa-
tesfacta, & cuius scriptura sæpius mentionem facit,

Augustinus illam vocat essentialē, hanc
personalem: Alij illam indistinctam, hanc distin-
ctam: Alij inclusiuam illam, istam exclusiuam:
Alij illam indefinitam, hanc relatiuam: Quò ex-
oticis eiusmodi vocabulis illudentes, & perpe-
tuò contendentes, omnem ueritatem obscu-
rent.

Post hæc docent: secundam illam Trinitatis
personam, quæ dicitur uerbum, & filius Dei de
hypostasi patris (non autem de spiritu sancto)
ab æterno concepta uel genita, nouissimis tem-
poribus de cœlis descendisse, & incarnatam fu-
isse, siue carnem induisse, non immutata tamen
illa alia diuinitate, quæ dicitur essentia: uide
recentiores interpretes, & præsertim Calvinū
Ioan: primo Ver: 14:

Quia uerò illud incarnari quandā rei incar-
natæ mutationem designare uidetur, mox in-
terpretantur, quid sit incarnari, dicentes, esse no-
mini Christo uniri, seu naturam huma-
nam induere, uti inter ceteros, Ludouicus
Viues disertè pronunciat, dicens: vesti-
menta

12
vestimenta Christi æterni animam esse & corpus, quibus eius diuinitas induta est, quæ & Paulus Rom. 10. velamen vocat: vnionem autem illam postea hypostaticam vocarunt, ne plures filios, aut plures Christos separatos prædicare velle viderentur.

Istis prælibatis, docent Theosophistæ, ideo Christum Iesum hominem de spiritu sancto conceptum esse filium Dei, quia logos æternus ille filius illum induit, & illi se vniuit, & ideo filium esse per idiomatum communicationem: quæ regula illud habet priuilegii, vt Deum in hominem & hominem in Deum (nomine saltem tenus) ita conuertat, vt alter pro altero communicatis non substantijs, sed tantum proprietatibus, tropicè & Synecdochicè tutè sumi possit, sed & regulam illam Rhetores quidam amplificarunt, vt nouo se clypeo aduersus Staudam in Christo etiam inueniri, quæ neutri partium per se competere nequeant, sed toti Christo Deo simul & homini propriè conueniant, vti est, mediatorem esse.

Cum verò hic de duobus Christis, vel quod negent

13
negent Christum hominem propriū filium Dei
esse, aduersarij perstringuntur: Alij paulo puden-
tiores respondent, esse quidē Dei filiū, sed synec-
dochicē et minus propriē: Alij et præsertim Pe-
trus Melius propalam confitentur, Iesum Chri-
stum illum, qui conceptus est de Spiritu Sancto,
non esse proprium Dei filium. Sic ergo docent,
Mediatorem hunc nostrum hominem Christū
Iesum non propriē sed tropice, & per idioma-
tum communicationem esse, diciq; Dei filium,
ob illam scilicet æterni filij cum ipso copulatio-
nem, clamitantes reos esse mortis, qui eundem
Christum hominem unigenitum, & proprium
Dei Filium esse docuerint.

B

CAPV I.

CAPUT III.

QUOMODO CHRISTUS SECUNDUM SOPHISTAS

Deus quoque censeridebeat.

Postquam proprium Dei filium & unigeni-
tum statuerunt esse logon, qui est secunda Tri-
nitatis persona ab æterno de patris hypostasi
genita, & inde collegerunt ob illius cum homi-
ne Christo Iesu unionem, & per illam idioma-
tum communicationem eundem Christum ho-
minem conceptum de spiritu sancto Dei filium
quoque dici posse, pergunt postea eadem arte ad
probandum Christi hominis diuinitatem, di-
centes, Christum hominem usurpare quoque si-
bi nomen Dei per illius Logi æterni Dei copu-
lationem, ob id siquidem, quod æternus ille fi-
lius, qui est idem cum patre Deus, imo & a se-
ipso quoque Deus, incarnatus est, ideo Chri-
stum hominem Deum dici, & pie etiam prædi-
cari posse (modo tropice intelligamus) Item,
pie etiam credere, Deum passum, crucifixum,
& mortuum fuisse: Item, Christum, secundum
quod

quod ho
peccata,
ri, cum ho
qui est io il
ni fidendu
homo, quico
puduit nost
pis domini Ecc
oribus impone
Tu vero attr
minem ad dext
ctum dominu
luerint, cum ni
sis, nihil nisi trop
maduerit, & in q
in Deum vngi absq
omnem illi dare po
terra? & quid de
poruerit, si alteri
xat censetur? si inane
documentum, vel vel
B ii

15
quod homo est, non posse nisi tropice remittere
peccata, vel miracula facere, aut corda scruta-
ri, cum hoc faciat solus ille filius æternus Deus,
qui est in illo, nec esse huic etiam Christo homi-
ni fidendum, eo quod dictum sit, maledictus
homo, qui confidit in homine. Nec hactenus
puduit nostros Aristarchos, eiusmodi nu-
gis domini Ecclesias lud. ficare, & obliquè rudi-
oribus imponere.

Tu verò attende, quo in statu Christum ho-
minem ad dexteram Dei usq; exaltatum, & fa-
ctum dominum dominantium Sophistæ repo-
suerint, cum nihil proprii in illo inuenire pos-
sis, nihil nisi tropicum, & ex accidenti. Ani-
maduerte, & in quem usum oportuerit illum
in Deum vngi absq; mensura? in quem usum
omnem illi dare potestatem in cælo & in
terra? & quid demum prodesse nobis
potuerit, si alterius æterni velum dunta-
taxat censetur? si inane tantum erit illius in-
strumentum, vel vestimentum, putamen,
B ii & tanq; cu-

16
& tanq̃ cucurbita vento plena? vt qui nihil nobis boni afferre potuerit, nisi improprie, vmbriticè, figuratiue, & per idiomatum communicationem? Arrige ergo aures, quæso, pie lector, nam verum nobis Dei filium, falso & commentitio substituto, Antichristus surripuit.

CAPVT. IIII.

VT verò, quam solida sit de illo æterno filio doctrina, paucis intelligere queas, duodecim hic rationes, quibus æterna illa generatio refutatur, attexere uisum est.

Prima. Quia ante Mariæ virginis partum, nulum vnquam Dei filium existentem scriptura nominauit, et proinde, cum istud sit inuincibile argumentum, aduersarios orabamus, ut unicum saltem locum expressum ostenderent, vbi generatio illa æterna de patris persona ab æterno facta proponeretur, uel filius aliquis patri coessentialis, & coæternus nominaretur, cū vel maxime, quæ ab illis in hunc usum producuntur, conclusiones, suasiones, aut syllogismi ad stabilendam illam æternam generationem, infirmi esse conspiciantur.

Secunda.

10-
m-
u-
e-
&
t.
17
Secunda. Quia Deus eundem filiū
promisit, imo alium ab illo longe differentem,
radicem scilicet Iesse, semen mulieris & Davidis
nobis promissum fuisse constat. Vt ergo de illo
promissionem aliquam, uel uaticinium produ-
cant, operæ precium esse, quod hætenus non fe-
cerunt.

Tertia. Quod impium videretur, si Dei filium
aliū, præter illum, qui conceptus est de Spiri-
tu Sancto in utero virginis, introduceremus: vel
filium aliquem, qui Mediator esse nequeat, &
in quo nunquam Deus loquutus esset.

Quarta Ratio: quia ille æternus (cum ungi nō
potuerit, Deo patri coessentialis existens) non
possit vere Christus esse, diciq;.

Quinta. Quia nec vnquam visus, vel auditus
uel palpatus sub Vet: vel Nouo Testamento, o-
stēdant illi, ubi nominatur, vel aliquando appa-
ruerit, aut aliquid egerit.

Sexta. Quod impassibilis, immortalis, & absq;
sanguine fuerit: Paulus verò Christum illum tan-
tum agnoscit, qui fuit crucifixus, mortuus, resur-
rexit, & suo nos redemit Sanguine.

Septima. Quia incarnatio illa, siue vnio, quā
B iiii isti

isti urgent, nec apud Prophetas, nec Apostolos
reperiatur, & sit merum hominum commentū.

8. Quia duo filij manifestē inducuntur
alter æqualis, alter minor: Alter æternus, aliter
temporalis: Alter visibilis, alter inuisibilis: Alter
mortalis, alter immortalis: Alter conceptus de
Spiritu Sancto in tempore, alter de hypostasi
patris ab æterno: Et vnus in altero delitescens,
in vnitae videlicet personæ uti ridicule docent.

9. Ratio, quòd ille Dei filius censerī non de-
bet, cui non fuit præcursor Ioannes Baptista, &
quem nobis digito non monstrauit, agnum Dei
& virum appellando.

10. Quòd si ius ill' æternus patri coessentialis
non factus fuerit à Deo Dominus & Christus,
& qui non potuerit glorificari, uel exaltari, cum
esset coæqualis Deo patri, & coæternus. Item,
qui nō acceperit omnem potestatem in cælo &
in terra, uti fecit noster Christus homo, idq; post
resurrectionem.

11. Quòd Deus pater illius filij æterni cum sit
idem Deus cum illo, caput esse non possit, quem
admodum dicitur esse nostri Christi hominis
caput & Deus, & Dominus.

12: Quia æterni illius filij, cum per se carnem
habere nequeat, nos caro de carne, & os de ossi-
bus esse non possumus, oportet .n. membrorum
cum capite conuenire naturam.

Et hæc cupimus paulo altius ponderari ab
ijs, qui veritatem, & pietatem uerè colunt.

CAPUT. IIIII.

FUNDAMENTA, QUIBUS CHRISTI DIVINITAS à nobis asseritur.

Iam Superest, ut & nostram quoq; de hominis
Iesu Christi diuinitate sententiam sacris literis
congruentem, in medium afferamus. Breuiter
ergo dicimus nusquam ab eruditis Christianæ
religionis professoribus dubitatum fuisse, an
Christus Deus esse diciq; deberet, cum id disertè
passim scriptura doceat, Esa. 7. 9. 40. & 45.
Psal 44. & Ioan. 1 & 20. & Paul. Rom. 9.

Quia

20
Quia verò in intelligētia nobis laborandū est,
videndū penitus, qua nā ratione Christi homi-
nis diuinitas statuēda & asserenda sit, siquidē nos
septē praeipuis rationibꝫ Christū illū hominem
Deum esse, & vocari, nunc obiter probabimus.
1. Ideo Deum esse, quod sit & dicatur proprius
Dei filius, conceptus utpote de Spiritu Dei in ute-
ro virginis, & per eundem Spiritum declaratus
filius Dei, & Deus: Et hanc diuinitatis Christi
praeipuum, & omnibus solidiorem rationem
esse credimus, cui erit Antigonistis sedulo insi-
stendū, vt omnibus patefaciant, an homo Cari-
stus Iesus, qui cōceptus ē de Sp. s. in utero virginis,
Dei filiꝫ proprius absqꝫ tropis credi debeat:
siquidem tropice Filium Dei esse dixerint, Deū
quoqꝫ tropicum illum facere cogentur.
2. Eundem Christum hominem Deum esse
censemus, quia dedit illi Deus nomen, quod est
super omne nomē, id est nomen Dei saluatoris.
3. Dicimus, ob id Christum hominem Deum
esse, quod omnis plenitudo diuinitatis in illo
corporaliter inhabitat: Paulus siquidem diserte
dicit, habitare non incarnari diuinitatem, vel
unitam homini fuisse, veluti quoqꝫ alibi, cum
Deum

ait, Deum esse in Christo, de patre intelligens,
mūdum sibi reconcilians, non autem alsūp
fisse, uel induisse Christum. Et alibi, patrem
in se esse, & patrem in se manentem omnia o-
perari, nunq̃ mentionem faciens de aliqua in-
carnata persona, uel diuinitate, quam certē uel
semel saltem nominasset, si secundā personā uel
filium æternum sibi adunatum fuisse, cogno-
uisset. Tu, lector, rem penitus expendito,
cum. n. de Deo incarnato altum sit in Sacris
silētiū, noli esopiciū imitari canē, ut quod solide
māibustenes, in vētos iuānes ūbraq̃ cōmutes.

4. Quia data illi fuit ā Deo omnis potestas
in cœlo & in terra. Quis uerō Christum factū
omnipotentem Deum esse negabit?

5. Quia Deus unctus dicitur, & Spiritum Dei
accepit absq̃ mensura, constitutusq̃ fuit in regem
regum, in dominum dominantium, in Sacer-
dorem vnicum, ac pontificem, quæ prærogati-
uæ alteri nemini competunt, Matt. 1. Phil. 2. Ps.
44. 2. Cor. 5. 1. Pet. 2. & Heb. 7.

6. Quia Deus eundem ab Angelis adorari
voluit, & ut illi omne genu flecteretur. Phi. 2. Ps.
96. Ioan. 5. Heb. 1.

22
7. Ideo Deum esse credimus, quod soli homini Christo datum sit, ut habeat vitam in semetipso, & ut quicquid facit pater, ipse & similiter faciat.

Dicant ergo hic Sophistæ, quem Christi patrem proprium esse putant, non dicent Iosephum: Si ergo solus Deus Christi hominis pater proprius censebitur, qua fronte negabunt, eundem Christum filium proprium esse Dei? Quod si filius, cur non erit quoque Deus? Ut vero exactius (qua nam ratione Christus homo Deus dici debeat) percipere possimus, verba Christi Ioan. 10. Prolata paulo diligentius erunt ponderanda: Ibi enim rationem reddit ipse Christus, cur Deus appellari possit. Ne igitur Christo eruditiores, vel subtiliores esse desideremus ipsum dominum & præceptorem loquentem audiamus. Iudæi ob blasphemiam dicunt, se velle Christum lapidare, qui homo cum esset, se Deum faceret: quibus Christus Iesus respondens primum ait, scriptum esse in eorum lege, Ego dixi dii estis. Hic animaduerte, Christum non negasse hominem se esse, vel Deum, sed utrumque pio silentio confirmasse, voluisse vero su-

et via
m

ro Iudæis rationem reddere, cur & quomodo
Deus censeretur, ne se Deum illum facere
uoluisset arbitrarentur, cuius se filium esse sem-
per prædicauerat: A filiatione ergo ad diuinita-
tem sic Christus ratiocinatur: Non dixi, me De-
um illum unum fuisse, qui uobis propositus o-
lim fuit, Deut. 6. qui est cœli & terre creator,
& cui soli omnis cultus primum debetur, sed
inter illos Deos, qui dicuntur filij excelsi, me
connumerare uolui, quamquam non absque præro-
gatiua & excellentia, de quibus scriptura,
(quod sint ab illo Deo Dij constituti,) pronun-
tiat. Si ergo filios excelsi uocat scriptura
Deos, nolite mirari, quod & me quoque filium
excelsi sublimiorem Deum scriptura uocet,
cum sim præ illis omnibus à patre sanctificatus,
& unigenitus Dominusque factus.

Et hic illud erit obseruandum, quod idem fu-
it Christo dicere, se filium Dei esse, ac si se De-
um esse prædicasset, alioqui extra forum Iu-
dæis respondisset, qui, non quod se Dei fili-
um faceret, illum accusabant, sed quod
C ii se Deum

24
quod se deum esse predicaret: Et psalmi præterea octavi testimonium nullius fuisset ponderis, si illum vnum se esse Deum asserere voluisset, præterquem alius non est, cum manifestè de Diis non autem de vno illo Deo psalmus loquatur.

Hinc collige à filiatione ad deitatem solidam esse posse ratiocinationem, nam quisquis Dei filius in potestate constituitur, illum Deū quoque esse, necesse erit, vt verba prophetae apertè demonstrant, cum dicit, Ego dixi dii estis, & filii excelsi omnes: vide, quā appositè scriptura Deos cum filiis Dei coniungat. Si dices, ergo inter diuinitatem, seu potestatem Cyro datam & ceteris in sublimitate constitutis, & eam, quam Christus accepit, nulla erit discrepantia? ab ipso Christo pete solutionem, qui à fortiori sumpto argumento suam asserit præminentiam, dicens: si illos dixit Deos, & non potest solui scriptura, quanto magis ille Deus censendus erit, quem pater non equidem adoptauit, sed de spū suo cōcepit, & super omnes sanctificauit: donans illi non peculiarem potentiā veluti aliis, sed omnem? non vngens illum ad mensuram, vti alios,

vti alios, sed absq; mensura, vt de eius plenitudi-
dine omnes haurire possint? Hic vides ipsius
Iesu Christi de sua diuinitate sententiam, & qua
nam ratione se Deum appellari permittat: Nō
enim vult, vt se Deum illum creatorem celi &
terræ appellent, sed ab illo vnctum Deum.
Cum igitur se Christus inter Deos illos, qui sūt
filii excelsi aperte connumeret, & nusq; se pa-
tri suo authoritatis ergo comparet, tenendum
erit, non esse Christum Deū illum altissimum,
cuius se filium perpetuō fuisse docuit, sed Deum
super omnes Deos ab illo constitutum & san-
ctificatum: Et hæc est diuinitatis Christi prima
ratio, quā hoc capite Iudæis Chrūs proposuit.
Secundam mox addit, magisq; conspicuam,
qua suā diuinitatem asserere etiam contendit,
dicens, si non facio opera patris mei, nolite mi-
hi credere, sin vero facio, & si mihi non credi-
tis, operibus credite, vt cognoscatis & creda-
tis, quod pater in me est, & ego in patre: Idem
Apostolis dixerat cap. 14. Hic postq; Christus
sanctificatione se Deum vocari posse declaraue-
rat, eo quod patrem uirum non haberet, sed so-
lum Deum parentem agnosceret, sciretq; Iudæ-
os, se

se de spiritu sancto fuisse conceptum minime credere, sed Iosephi filium (vbi Mat:13. habetur) se posito priori argumento, ad aliud magis familiare descendit dicens: si per ipsam conceptionem sanctificationem, vntionemq; absque mensura factam non vultis credere, me filium esse Altissimi, ideoque Deum, saltem manifestis miraculis, quæ pater edit in me manens, credite: nã qui facit quicquid Deus facit, eundem cum illo Deo habere potestatem necesse est: is uero, qui omne accipit in cælo & in terra potestatem, quomodo non erit Deus? Verba hæc Christi confirmant, quæ alibi de patre suo repetit Io. 8. & 14. Vnũ etiam colligendum, nusquam dixisse Christum hominem, quod filius aliquis æternus Deus suam diuinitatem sibi communicaret, vel in se ipso esset, in se ipso maneret, per ipsum operaretur, vel sibi esset vnitus, quod maxime necessarium fuisset, si se filium Dei æternum agnosci, & potestatem facere voluisset: Et hanc habes ab ore domini nostri Iesu Christi de sua ipsius diuinitate sententiam, quam retinere iis tutissimum erit, qui solo Dei verbo contenti esse volunt.

Pro

Pro
nota &
sto, loc
lio intel
siliarium
Vatabli
lem esse
um ob d
Perpende
3. Nota
lus Rom.
nit, qui ex
Attend
(ad quem
uid appell
confirmat
et Christum
tandem, an
quem Deus
æternum ess
sti vel terrest
Sũma igitur
quod homo
peridiomatu

Pro confirmatione verò assertionis nostræ
nota & dictum Esaia 7. & 9. de homine Chri-
sto, loquentis, vbi puerulum de futuro Dei fi-
lio intelligens, aperte vocat admirabilem, con-
siliarium, Deum & fortem. Nota & egregiam
Vatabli interpretationem, qui dicit admirabi-
lem esse ob natiuitatem ex virgine: consiliari-
um ob doctrinam: Deum vero ob miracula:
Perpende deitatis causas.

3. Nota & quem Christum Deum vocat Pau-
lus Rom. 9. vbi de vnico illo Christo memi-
nit, qui ex semine Dauidis ortus est.

Attende & cur psal. 8. Christum hominem
(ad quem solum pertinet unctio) Adonai Da-
uid appellat, quod est nomen potestatis, idemq;
confirmat Psal. 96. ob quam potestatem prophe-
tæ Christum Deum esse probant. Perpende.
tandem, an non illum Deum esse oporteat,
quem Deus absq; omni peccato, & macula in-
æternum esse voluit, quod de alia nulla cœle-
sti vel terrestri creatura dici potest.

Sūma igitur nostræ sententiæ est. Primode filio,
quod homo Chrūs Iesus de Sp. s. cōceptus, nō
per idiomatum cōmunionē vel adoptionē
sed genera

generatione, siue conceptione sit & dicatur unigenitus, & Dei Altissimi proprius filius, eo quod virum nullum patrem habeat, sed vnum Deū tantum pro suo agnoscat genitore, qui illum de suo Spiritu in vtero virginis concepit sua obumbrante uirtute. Vt ut ergo Sophistæ suū illum æternum filium obtrudant, qui est secunda Trinitatis persona, non de Spiritu sancto concepta, sed de persona patris ab æterno genita, & filiū (prædicent scripturis incognitum, dicantq; illum esse Deum altissimum creatorem cœli & terræ, impalsibilem & inuisibilem;) nos cum Paulo semper & ingenue confitebimur, nihil aliud scire velle, præter Iesū Christū, & hunc crucifixum.

2. De eiusdem Christi hominis diuinitate, & quomodo Deus sit, breuiter quoq; docemus: Deum esse non illum altissimum creatorem cœli & terræ, uel personam secundam coessentialē & coæqualem, non (inquam) illum, qui solus est natura siue à seipso Deus, & à nemine pendet, sed Deum censerī paternæ diuinitatis inhabitatione, participationeq; communicata illi uirtute, diuinitate, & miraculorū potestate.

Vt uero

9. sit Chrg.

Ti uer
dissimis
nunc præ
de Christi
de operibus
127. Fol
Christus De
nem, quæ in eo
peram particip
al mensuram no
Alium Ch
Scriptura, quæ
Sancto ex ore
Et Ioannes
sic inquit, Qui alius
qui ex lumbis Abra
mael, sanctum Spi

Vt uerò intelligas, nouū non esse, aut ab eru-
diuissimis tempestatis nostrę uiris alienū, quod
nunc prædicamus, hic Martini Cellarii verba
de Christi diuinitate describam, quę in libello
de operibus Dei Argentorati excuso, anno.
1527. Folio, 23. inueniuntur: Est, inquit,
Christus Deus per plenam deitatis participatio-
nem, quę in eo habitat corporaliter, & per
plenam participationem Spiritus sancti, quem
ad mensuram non habet: Et folio. 45.

Alium Christum, inquit, non agnoscit
Scriptura, quām qui conceptus est de Spiritu
Sancto crucifixus, & qui ad dexterā Dei sedet.

Et Ioannes Gerson in sui libri prohemio
sic inquit, Qui alium Christum proficetur, quā
qui ex lumbis Abraham, & Semine Davidis cre-
tus est, fanaticum Spiritum habet.

D

CAP.

CAPVT VI.

ADVERSARIORUM ARGUMENTA.

Nunc diluenda sunt aliquot præcipua ad-
uersariorum argumenta, quibus Iesu Christi
hominis diuinitatem adobruere, & suum illū
filium æternum stabilire nituntur.

1. Argumentum. Si Christus homo Deus est,
& non est ille unus, ergo duo Dii statuentur.
2. Argumentum. Christus homo recens est,
idem homo est Deus, ergo recens Deus.
3. Qui nō fuit ab æterno, nō potest esse Deus ue-
rus: Christus homo nō fuit ab æterno: Ergo.
4. Quicumq; est creatura non potest esse nisi
Deus recens & creatus: Christus homo est crea-
tura: Ergo.
5. Pereant Dii, qui non creauerunt cœlum
& terram: Christus homo est Deus, qui non
creauit cœlum & terram: Ergo peribit.
Itē, Deus semper fuit pater: Ergo nunq; fuit abs-
que filio.
1. Cum Christi diuinitas non constituat di-

3
distinctam aliquam à patre diuinitatem, dicimus
non ideo plures diuinitates, siue plures consti-
tui Deos, quòd Iesus Christus Deus sit, & pater
quoq; Deus, quia vnitas ad patrem solum refer-
tur, tanq; ad fontem diuinitatis, & qui solus sit
à nemine pendens: Christus uerò cum sit parti-
ceps illius diuinitatis, non Deus dicitur à nemi-
ne pendens, sed à patre procedens, Deus à Deo,
quia tamen aliā non constituat diuinitatem.

Vnde hic notanda illa etiam erit inter Sophi-
stas & nos discrepantia, quòd illi secundam quā-
dā diuinitatē uolunt esse incarnatam, & Christo
homini unitam, cuius nomine homo Christus
Iesus Deus improprie censetur. Nos uerò nul-
lam unquam fuisse incarnatam diuinitatem af-
ferere, vnicam uerò illam, cuius patrem fon-
tem vnicum esse diximus, non quidem incarna-
tam, sed tantum manifestatam fuisse in homi-
ne Iesu Christo, ideoq; docere nos, vnicum istū
filium Dei non quidem à seipso Deum esse (uti
docent Sophistæ) sed Deum communicatione
censeri. Vt ergo probent Antagonistæ, secun-
dam aliquam personā Trinitatis hominē indu-
isse, uel secundam aliq; diuinitatē (quæ patris
D ii non sit

non sit propria) incarnatam fuisse, operæ præ-
cium erit, vt deitatis Christi rationem iuxta il-
lorum doctrinam percipere possimus.

2 Dicimus Christi diuinitatem non esse re-
centem (cum vnica sit & æterna diuinitas) sed
filium Dei in tempore fuisse, dicimus, nouissi-
misq; temporibus tantum apparuisse, in quo lo-
quutus sit æternus Deus, & corporaliter habita-
uerit: Nō enim sequitur, eo quod Angeli, qui nō
fuerunt ab æterno, Dii appellantur, quod ideo
recentem aliquam habuerint diuinitatem: Itaq;
hominem Christum non quidem respectu ali-
cuius recentis incarnatæ diuinitatis Deum esse,
sed in recenti homine Christo Dei filio æternā
inhabitare corporaliter diuinitatem, vel illi no-
uissimis temporibus diuinitatem æternam fuis-
se cum omni plenitudine communicatam asse-
rimus, cuius gratia Deus dicitur & non filius.

Ad id ergo, quod dicunt, Pereant Dii, qui
non fecerunt cælum & terram, respondemus,
ut probent, Christum hominem, de quo loqui-
mur, cæli & terræ uisibilis creatorem fuisse, &
vincent: Nos enim Deum illum vnum, qui di-
uinitatē Christo communicat, non solum cæ-
lum &

lum & terram olim, sed & ipsum Iesum homi-
nem & dñm & Christum nouissimis tempori-
bus fecisse credimus, omniaq; in ipso & per ip-
sum, postq; nobis fuit exhibitus, instaurasse. Si
nos Christum aliquem à se ipso statuerimus (ut
illi faciunt) tunc & nobis duo Dii fatendi es-
sent, & Christum quoq; creatorem cœli & ter-
ræ fuisse: Absit uerò à nobis, ut alium à se ipso
Deum agnoscamus, uel cœli & terræ uisibilis
creatorem, præter illum vnum altissimum, quē
Christus suum patrem fuisse semper prædicauit.
Dicimus ergo hunc hominem Iesum Christum
in tempore natum æternam à patre & nunq̃
perituram accepisse diuinitatem. Meminerint
uerò aduersarii inter nos nunc agitari, non qua
ratione secunda illa Trinitatis persona, sed ho-
mo Christus Iesus Deus censendus sit, de quo no-
bis rationē reddere iam tandem obstringen-
tur. Peribunt itaq; Dii, qui aliam à patre diui-
nitatem sibi ipsis vsurparunt, Christus uerò tam
etsi cœli & terræ machinam non condiderit,
manebit in æternum Deus vnctus à Deo, & æ-
terna patris diuinitate ditatus & decoratus.

D iii

Ad

Ad aliud etiā, quod tandē ratiocinātur, Deū
fuisse ab eterno patrē, ergo ab eterno filiū quoq;
necessario habuisse, dupliciter respondemus.
Primo: nullibi vnq; Deum scripturam canoni-
cam patrem æternum respectu æterni filii nomi-
nasse, & ideo nostrum non esse Deo tribuere,
quæ illi non concedunt sacræ literæ: osten-
dant verò aduersarii, quis Deum patrem æter-
num aliquem appellauit, & an etiam Deus
creator æternus dici possit, cum ab æterno nul-
læ extiterint creaturæ? tenemus ergo ea ratione
Deum vocari æternum patrem, qua æternus
dicitur creator.

2ª Respondemus, per præoccupationem De-
um vocari posse æternum patrem, eo quod ab
æterno in mente conceptū (vt ita dicam⁹) ha-
beret, & præordinatum filium: & ita per enal-
lagen dici patrem, quæ loquendi formula pa-
ssim est in sacris vsurpata.

Verum, cum nos de vnigenito Christo homi-
ne (quem proprium Dei filium fuisse probaui-
mus) satis superq; disseruerimus, nihil iam ali-
ud superesse videtur, quam quòd aduersarii de
suo illo æterno fusus quoq; & dilucidius pro-
nuntient

35
nuntient: Si quidem manifestis scripturarum
testimoniis illum ante carnem realiter extitisse
enicerint, mox altam illis pacem pollicemur fu-
turam. Non enim adeo cæci sumus, quin ani-
maduertamus, dato & concesso æterno illo fi-
lio, nos quoque in eorum sententiam ambobus
pedibus descendere, & Romanæ Ecclesiæ (quā
olim defendebamus) de Trinitate & æternita-
te filii doctrinam, denuo recipere oportere:
Quod & mox atq; meliora docuerint, absq; vlla
difficultate facturi sumus. Cum igitur de no-
stro Christo visibili periculum fecerimus, super
est, vt & aduersarii quoque suum illum Chri-
stum inuisibilem nobis apertè demonstrent,
quod & fore conatueros non dubitamus.

CAPUT VII.

DE AEQUALITATE.

Cum dictum a nobis sit filium Deo patri æ-
qualem fuisse, ipse uerò Christus patrem suum
omnibus maiorem, seq; minorem esse disertis
uerbis pronuntiarit, Ioan. 10. & 14. non desint
præterea uirorum insignium de hac æqualita-
te & inæqualitate ex diametro pugnantes sen-
tentia (Sophistis utpote omnimodam tuenti-
bus, non solum filij cum patre coæqualitatem,
sed & coeternitatem, & coessentialitatem) a-
lijs uerò pientioribus nullam prorsus Christi
hominis cum Deo patre suo admittentibus æ-
qualitatem) ne extra limites oberremus, aut
suspensos lectores diutius detineamus, de hac
quoque difficultate dilucidiora quædam
adiicere, & quid sentiamus, ingenue aperire o-
peræ precium fore duximus.

Primo igitur obseruandum erit, si de homi-
ne Christo cum Sophistis nobis duntaxat esset
contentio, illos facile in sententiam nostram

E desce-

descensuros, ut qui hominis finiti cum Deo in-
 finito nullam esse posse æqualitatem censeant:
 & quod maius est, hominem Iesum Christum
 de Spiritu Sancto conceptum, & cui data fuit
 omnis potestas in cœlo & in terra, nec propri-
 um Dei filiū, nec Deū (nisi per Idiomaticum cō-
 municationem) esse doceant, uti in publica Al-
 bana disputatione propalam testari Petrus
 Melius non erubuit.

Verum, Theosophistis illis omisis, ad eos,
 qui hominem Iesum Christum vnigenitum,
 & proprium Dei filium esse confitentur, & nul-
 lum alium agnoscunt, sermonem conuerte-
 mus. Vt autem illi commodius, quid dicturi si-
 mus, perspicere possint, æqualitatem dupliciter
 considerandam statuemus: 1. Respectu autho-
 ritatis & præminentia: patris omnia donan-
 tis, & personæ filii omnia accipientis, cuius no-
 mine nullam filii cum patre æqualitatem un-
 quam fuisse, constanter asserimus. oportet. n.
 unum illum Deum Christi patrem tanq̃ caput
 membro esse potiore, & tanq̃ agricolam ipsa
 vite, q̃ Christus est, esse digniorem: autoritate
 ergo & prærogatiua, & monarchica sublimita-
 te Deum patrem non solum omnibus maio-

rem,
 repræ-
 num, &
 Christo
 haurire.
 2. AEQ
 donatæ p
 & cum on
 efficaciam,
 num poten
 accepisse, au
 dotatum fu
 Hanc v
 manifeste n
 dei Christu
 tum violaret,
 ulq̃ modo pate
 ror: Ex Chr
 se Deo æquale
 se, quod perper
 tre suo inferior
 lisdici, esseq̃ po
 cap. 10. ubi Iud
 q̃ se Deū faceret
 Christus ergo

30
rem, sed & qui nemini comparari queat, fo-
reprædicamus: Solus. n. ille est omnium lumi-
num, & omnis diuinitatis origo, à quo licuit
Christo filio, quicquid est, & quicquid habet,
haurire.

2. AEqualitatis ratio considerabitur iuxta
donatæ potentia, donorumq; absq; mensura,
& cum omni plenitudine à patre acceptorum
efficaciam, non. n. opinamur Christum Domi-
num potentiam supra omnes creaturas finitā
accepisse, aut cum mensura diuinis beneficijs
dotatum fuisse.

Hanc vero distinctionem Christum ipsum
manifeste nobis insinuasse constat, Io. 5. vbi Iu-
dæi Christum accusantes, quòd nō solum sabba-
tum uiolaret, sed & quòd ausus dicere fuisset,
ulq; modo pater meus operatur, & ego ope-
ror: Ex Christi uerbis colligebant, Christū
se Deo æqualem facere, quoquomodo uoluif-
se, quod perpendens dominus, mox quā sit pa-
tre suo inferior, & quo etiam nomine illi æqua-
lis dici, esseq; possit, non secus explicat, ac postea
cap. 10. ubi Iudæi uolebāt illū quoq; lapidare,
& se Deū faceret, modū suę deitatis explicauit.
Christus ergo uidēs suā illā orationē scādālū

Iudæis præbuisse, primo ostendit, se nulla vnq̃
 ratione suam cum Deo patre equare voluisse
 personam, dicens: A M E N amen di
 co vobis, nihil potest facere filius à seipso, nisi
 quod viderit patrem facientem, quam senten-
 tiam repetit paulo post dicens: Ego à me ip-
 so nihil possum facere: Et alibi magis confir-
 mat inquit: omnia mihi sunt tradita à patre
 meo: Et expressius quoq; capite x. cum ait, Pa-
 ter maior me est. Quibus sententiis summam
 patris tanq̃ omnium bonorum authoris in om-
 nibus, & super omnia Dei præminentiam di-
 lertissimè prædicat & extollit: qua stabilita, e-
 am postea, quam cum patre habet, demonstrat
 etiam æqualitatem, subiungens: Quæcunq; pa-
 ter facit, eadem & filius similiter facit: Et sicuti
 pater suscitatur mortuos, & viuificat, sic & filius,
 quos vult, viuificat: Item, omne iudicium de-
 dit filio, vt omnes filium honorent, quemadmo-
 dum patrem honorant. Itē & eodem loco addit:
 sicuti pater habet vitam in semetipso, sic de-
 dit & filio vitam habere in semetipso, quibus
 uerbis facile colliget lector, Dñm se æqualem
 patri potentie energia, inæqualem verò autho-
 ritate facere voluisse. Iudæorumq; in totum nō

41
impugnasse accusationem, siquidem mendacij
Christum Iudæi accusauissent, procul dubio præ-
postero silentio illorum blasphemiam domi-
nus non confirmasset, quemadmodum & ali-
bi sæpius, ubi non tacendo sed respondendo Iu-
dæos criminantes docuit, aut corripuit. Ioan. 8.
10. 14. nec certè oportuisset Christum suæ æ-
qualitatis modum declarare, si nullā prorsus se
habere cum patre æqualitatem agnouisset.

Sed videamus, an alia extent magis perspicua
testimonia, quibus Christum & potentię effica-
tia, & beneficiorū (quę absq; mēsurā accepit respe-
ctu) patri equalem esse, probare possimus. Pau-
lus Phi. 2. de Christo homine loquens, inquit:
Cum esset in forma Dei, non est arbitratus ra-
pinam se esse equalem Deo. Scio quam anxie
hic Sophistę se inuoluant, vt filii diuinitatem,
omnimodam æqualitatem, & eternam gene-
rationem eliciant: Alii verò, vt nullam prorsus
æqualitatem fuisse demonstrent: cū tamē Pau-
lus nihil aliud ibi velit, quam proposita Chri-
sti humilitate, nos ad ipsius imitationem soli-
citare: vt ut verò contextum cogant, hanc Pauli
mentem fuisse censemus, quod Christus, cum
esset

E. iii

2. esset in forma Dei, id est omnia regens verbo
virtutis suæ, & paterna potestate donatus, om-
nium dominus, & expressa Dei patris imago
factus, non est arbitratus rapinam se esse in sub-
limi illa Dei forma, sed ea, & omni potestate,
quam habebat, spoliatus, formam serui inducere
voluisse. Quia vero idem est dicere Paulo esse
se in forma Dei & æqualem Deo, veluti & Heb:
1. esse characterem, & expressam substantiæ pa-
tris imaginem, ideo voluit & æqualitatis men-
tionem hic facere, rem totam disertius decla-
raturus: Nam si nulla ratione Christus æqua-
lis esse potuisset, quomodo eundem in forma
Dei, & vere humiliatum fuisse diceremus? Ideo
enim proprie dicitur humiliatus, quia erat ad
æqualitatem exaltatus, & in Dei forma constitu-
tus. Hic omittimus illorum somnia, qui dicunt,
etiam si Christus se humiliare noluisse, quod ra-
pinæ nota quoque caruisset, cum esset natura De-
us, sicuti pater: Paulus enim non de invisibili
aliquo filio Deo æterno, qui vere humiliari nul-
la ratione potuit, (iuxta Sophistarum deliria)
sed de homine Christo loquebatur, de quo ait,
qui cum esset in forma Dei, & æqualis pote-
tiæ

tix
eue
sed
patri
celeb
per a
qualis
ma De
despect
per om
Expend
re Chris
Dei, &
2. test
sumus: P
patre dis
dem esse
prolus er
vnitas: cni
riunt Soph
tis vnitate
voluntatis
gia in ouibz
gnolcet? Ne

00
7-
0
b
3
-
tia efficacia, id est cum esset ad dexteram patris
euectus, noluit illa abuti maiestate, & potentia,
sed ad vilissimi hominis speciem se demisit, ut
patris sui gloriam, mandatis ipsius obediendo,
celebraret: Vide, quam facile se mutuo explicent
per antitheses Pauli verba dicentis, cum esset æ-
qualis Deo, factus est seruus: & cum esset in for-
ma Dei gloriosissimi, formam hominis induit
despectissimi: & cum esset factus dominus su-
per omnes creaturas, inuēus est omnium seruus.
Expende antitheses, & in ea parte agnosces, ve-
rè Christum dici æqualem, in qua fuit in forma
Dei, & expressa illius imago.

2. testimonium est Ioan 10. Ego & pater vnū
sumus: Hic certè in eo, quod se vnum esse cum
patre diserte proficitur, in eodem æqualem cū
dem esse negare nemo poterit: siquidem nulla
prorsus erit æqualitas, nulla quoque reperietur
vnitas: cum ergo textus non de essentiæ (viri gar-
riunt Sophistæ) sed de potestatis & volunta-
tis vnitate manifestè loquatur, quis æqualem
voluntatis promptitudine, & potestatis ener-
gia in ouibus defendēdis, filiū patri fuisse nō a-
gnosceret? Nec refert, quòd pater illi dederit, cū id
ad perlo-

44
ad personæ dignitatem, non ad potentiaæ effi-
caciâ referendum sit: In eo igitur æqualis, in
quo vnum esse dicitur, censebitur.

3. & 4. Testimoniū Matt. ult. Data est mihi om-
nis potestas: Et Paul. Col. 2. In Christo habitat
ōnis deitatis plenitudo corporaliter: Attēde, u-
biq; particulā ōnis addi, quanq; nō ignoremus,
vniuersales voces ad subiectā materiā in la-
cris plerumq; esse restringendas: Interea verō
interrogandi erant Antagonistæ, an putent
propositionem illam in aliquo peculiari nego-
tio verificari posse: si in nullo dicent, quid ergo
oportuit Apostolos verbis ludere, ne dicam,
perperam loqui? inueniant itaq; qua in parte,
& quo in opere omnem filius acceperit potesta-
tem, & plenitudinem, quo in eodem æqualita-
tem aliquam extare animaduertant.

5. & 6. Testimonium Philip. 2. Dedit illi
nōmen, quod est super omne nomen, ut in ip-
sius nomine omne genu flectatur. Itē, Heb. 1.
Vt adorent eum Angeli: Si ergo cœlestia, terre-
stria, & inferna Christo homini genu flectere
coguntur, an non in eo peculiari honore, &
singulari dignitate pro suo modulo æqualis pa-
tri dici

tri dici poterit? An non in aliquo sicut hono-
rant patrem, debemus & filium quoq; hono-
rare? Non dicimus omnibus modis, iisdemq;
rationibus honorandum, aut adorandum fi-
lium, veluti patrem, cum omnibus notū sit, quam
distet fons ab ipsis riuulis, sed in eo æqualiter
honorandum Christum esse dicimus, in quo
pater illum voluit æqualiter honorari, sic .n.
æterno patri placuisse tota scriptura testatur.

7. Consedit ad dexteram in excelsis, Heb. i.
& Psal. 110. Et alibi sæpius: Hic pios penitus
expendere cuperemus, an qui ad dexteram su-
blimatur, & altius enēhi nō potest, equalis illi,
cuius dextera assidet, aliquo modo dici possit
nos certe, aliud sedere ad dexterā nihil signi-
ficare putamus, quā potentia & honore, nō
ad omnimodam, sed ad aliquam æqualitatem
vsq; eleuatum dominum fuisse: Frustra nempe
diceretur ad dexteram sedere, si nulla propterea
esset æqualitas.

8. Ioan. 3. Non huic ad mensuram dat Deus
Spiritus, si non ad mensuram, ergo infinitæ po-
tentia, si infinitæ est consors potentia, inue-
niant aduersarii in finem infinito maius: Hic

E

de qua

de qualitate donatæ potestatis, energiæq; Christi virtutum, non de donantis & accipientis prærogatiua loquimur. Adde quod Christus, cum sit innocentissimus, incorruptibilis, & immortalis, an non immortalitate, incorruptibilitate, & innocentia patri similis erit? vel inueniemus innocentissimo innocentio-rem?

Sunt & aliæ plurimæ domini & Apostolorum sententiæ, quæ equalem cum patre potestatem super omnes creaturas filium accepisse demonstrant, veluti illæ sunt: Qui videt me, videt & patrem: Sicuti pater sulcit mortuos & viuificat, sic filius, quos vult, viuificat: Et creditis in Deum, & in me credite: Et sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: Ego sum via, veritas, & vita, & lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: Et illud, Pono à me ipso animam meam, vt iterum reassumam eam: Et quæcunq; pater facit, hæc & filius similiter facit.

Quia vero in re satis perspicua diutius nobis immorandum non est, nostram de æqualitate sententiam duobus exemplis breuiter adumbrabimus.

I. vt

I.
qui
didice
suo m
maner
tis præ
gare pol
eruditio
2. Vt co
provincia
authoritat
ritate filius
uincia, cen
delectu fac
tem Regen
ambiget, cū
Statuimus
onibus, Deu
& prærogati
rem esse, & t
tentia verò,
accepit, efficac
ciq; debere,

4
1. Vt imagineris, extare discipulum,
qui præceptoris fuit totam, & ad unguem
didicerit artem, hunc eruditione parem factum
suo magistro nemo negabit, inuiolata interea
manente præceptoris sui autoritate, & docen-
tis præeminentia, cum minime discipulus ne-
gare possit, se à præceptore suo, quicquid habet
eruditionis, accepisse.

2. Vt cogites, Regem in priuatam quandam
provinciam filium suum cum omni potestate & absoluta
autoritate delegasse, an non potestate & autho-
ritate filius patri æqualis in ea, cui præest, pro-
vincia, censebitur, qui ut pote omnia absque ullo
delectu facere possit? digniorem uero mitten-
tem Regem, donantemque filio potestatem, quis
ambiget, cum beatus longe sit dare, quam accipere?
Statuimus ergo, reiectis extremis illis opini-
onibus, Deum patrem dignitate, autoritate,
& prerogativa filio Iesu Christo longe superio-
rem esse, & tanquam finitum ab infinito distare, po-
tentia uero, & donorum, quæ absque mensura
accepit, efficacia, filium patri æqualem esse, di-
ciq; debere,

Cum autem nos minime lateat, tum di-
lucidius hic multa explicari, tum etiam plura
addi posse, lectorem pium pariter ac erudi-
tum orabimus, siquid alienum à verbo Dei
nos collegisse animaduertit, donorum suo-
rum nos quoque participes facere, ne grauetur,
quò ueritas latebris papatus delitescens, per ua-
ria spiritus sancti munera placidè & sensum
cui possit.

que p
Deore
uicere q
Roman
sed ferro
damnau
voluit.

DE VARIIS
VETERUM QUORUN-
dam præsalum, de vno Deo, et de Christi di-
uinitate, æqualitatèque
sententiis.

CAPVT VIII.

N Existiment fideles nunc pri-
mum de vno Deo, & vnico
Christo controuerti, quorum-
dam veterum doctissimorum
Antistitum varias opiniones,
quæ post exortam de tribus personis in vno
Deo residentibus doctrinam, suppullularunt, ad-
iicere quoque hic libuit, quas solus Antichristus
Romanus cum sua Ecclesia non ex verbo Dei,
sed ferro, flammis, & usurpata sibi auctoritate
damnauit, & pro sua libidine hæreticas esse
voluit.

G

Omisso

Omisso Origene omnium veterum clarissi-
mo, qui de vno Deo, & Christo filio homine,
vt plurimum pie docuit: omisso quoque Apol-
linari viro eruditissimo, Tatiano præterea, Se-
uero, & Bardesane præsulibus, olim sanctitate
& doctrina insignibus: & variis conciliis, in qui-
bus turmatim Patres aduersus tripersonatum
Deum & Christum binaturum disputarunt &
scripserunt: selectos quosdam hic tantum anno-
tauimus, qui ab ipsis etiam hostibus ob egregi-
as ipsorum virtutes fuere commendati.

- I. Fuit Berillus vir Origenis tempore flo-
rens Bostrenę urbis Arabię præsul eruditissi-
mus, qui, ne duos filios, aut plures diuinitates
annuntiare posse videretur, Christum Dei fili-
um redemptorem, atq; mediatorem nostrum
ante humanitatem non existisse, & non aliam,
quã patris in ipso habitare diuinitatē asseribat.
- II. Est Euniches præsul Alexandrinus, qui
aliud esse verbum, aliud esse Christum Dei
filium prædicabat, & binas in Christo genitas
negabat esse naturas, dicebatq; (ueritus ne duos
Christos prædicaret) Christum hominem de cę-
lo descendisse, & virginis uterum tanquam so-
lis radium penetrasse.

3. Est

3. Est Nestorius, qui Dei filiū ante Mariam realiter extitisse negabat, duas verò genitas in Christo naturas cū assereret, duos filios in unitate personę copulatos fuisse, obliq; negabat.
4. Est Paulus Samolatenorum p̄sul, qui filium Dei & Christum in utero virginis initiū habuisse (ne in eundem errorem incideret varias formas transmutando) tandem p̄dicabat.
5. Est & Arrius Alexādrinę Ecclesię p̄sul, qui pacis incundę nomine Christū omnium p̄stātilsimam ante secula genitam creaturam, medięq; substantię inter Deum & Angelos fore simulabat.
6. Donatus Africanarum Ecclesiarum Antistes, qui filium omnibus modis minorem esse patre cum omnibus ferme illius etatis p̄sulibus esse dicebat, ne socium deo patri aliquē esse fingeret.
7. Helvidius Amsentij discipulus p̄sul Constantinopolitanus: Et octavus Eusebius Nicomedienſis p̄sul: Et novus Eunomius Cizizenus p̄sul: Et Decimus Miledius ægyptiorum Antistes: Et undecimus Sabinus p̄sul Heraclię, qui eandē cū Berillo & Donato sentiā secuti sunt.

12. Nepos Aegyptiorum Episcopus. Et tertius decimus Theodorus chartaginensis præsul, qui Christum Iesum Deum & dominum à patre palam factum fuisse post Resurrectionem tantum asserabant.

Decimus quartus Eunomius, qui generationem in diuinitate non admittebat. Et Quintus decimus Praxeas, qui plures personas coæquales in Trinitate negabat. Idem & Photinum scripsisse, atque docuisse ferunt. Et Paulum quoque præsulem Antiochenum, Cerdonem vero tot & tantis opinionibus obrutum unà cum Manichæo, Martione, & Mane duo principia statuere coactum fuisse, imperante Aureliano. Appellè vero Thessalonicensem præsulè ob eiusmodi quoque varias hominum sententias maiorem partem Prophetarum reiecisse.

Vigésimus fuit Sabellius, qui (ne tres Deos cum Papa docere videretur) patrem filium & spiritum sanctum tria pura vnius Dei nomina fuisse asserbat. Fuit & Almericus & Symmacus Bibliorum interpretes, qui ideas in mente diuina creari non posse dicebant, & æternum verbū ipsum Deum esse nō poss., vnde primum
Acephali

Ac
nat
F
omn
dam
pa, c
mend
sanam
requer
picim
condem
bus suis
Verend
devno L
vnico Ch
veniat, pr
fiones
aff

Acephali dicti sunt, qui duas in Christo genitas
naturas esse negabant.

Horum clarissimorum Patrum sententias
omnes perperam fuisse ab Ecclesia Romana
damnatas, illud vel maximè ostendit, quod Pa-
pa, cum verè sit pseudopropheta, & omnis
mendacii filius atq; defensor, præter veritatis
sanam doctrinam, nihil aliud potuerit damna-
re, quemadmodum factum fuisse Luthero per-
picimus, qui, renocatis plurimis ab eodè olim
condemnatis hæresibus ipsum quoq; cum omni-
bus suis articulis pro hæretico habere voluit.
Verendum ergo, ne idem nobis & nunc in hoc
de vno Deo cum Antitheo digladiando, & de
vno Christo cum Antichristo dimicando usu
veniat, præsertim cum constet per varias detor-
siones & scripturarum corruptelas suam
asseruisse doctrinam, et hostes
omnes superare vo-
luisse.

CAPUT IX.

De unitate Dei.

Quia sophistæ ex 6. cap. Deut. suum illum Deum Trinitarium probare & stabilire conantur, cum ait Moses, Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est: Quàm solide id faciant, voluit hic Ecclesia ex Dei verbo manifestè demonstrare, docerèq; non ex cerebri nostri figmentis interpretandas esse scripturas, sed sacrarum literarum ambigua testimonia per earumdem clariora semper fortè declarandas.

Deut: 6.

*Audi Israel, JEHOVAH Deus
noster JEHOVAH vnus est.*

HOC loco Dei vnus Iehouah nomen absolute, siue indefinite ponitur: dispiciendū itaq; est, an totam essentiam, hoc est tres personas, an vero Patrem Christi solum significet: quod facile diuino beneficio assequemur, si quæ in cap. 5. & 6. præcesserunt, & sequuta sunt, summa, qua poterimus, diligentia perpenderimus. Etenim liquido constat, non de alio Deo Iehouah in medio orationis cursu sermonem haberi, neq; alio

alio pacto Dei nomen accipi.
Moses itaq. Deu. 5. ver. 2, ait Iehoua Deus noster
percussit nobiscū scelus in Horebo (Exo. 19,
ver. 5) ver. 4. Facie ad faciem locutus est Ieho-
uah vobiscum in eo monte ē in medio ignis dicen-
do. ver. 6. Ego Iehouah Deus tuus, qui eduxi
te de terra Aegypti de domo seruorum. Is Ie-
houah Deus Dent. 18. ver. 18. promittit se Israeli-
tis suscitaturum Prophetam de medio eorum
Mosi similem: Cuius oraculi fidus est inter-
pres Apostolus Acto 3. Quod ad verbum ex-
citatum ver. 22 & 33, clarissime, ver. 26. expli-
cat dicens: Vobis primum Deus suscitatum fili-
um suum Iesum misit, qui benediceret vobis.
Hic Iesum asserit esse filium illius Dei Iehouæ
promittentis se suscitaturum Prophetam: Qui
Deus Iehouah si Trinitas est, Christum esse
Trinitatis filium facendum.

Porro Deum Iehouam promittentem Pro-
phetam, illum eundem esse, qui cum populo Is-
raelitico ex ægyptiaca seruitute educto per-
cussit scelus in Horebo: Deu. 18. ver. 16. idem
Moses luculente docet: Iuxta omnia, quæ po-
stulasti à Iehouah Deo tuo in Horebo, in Die
congregationis, dicendo: Ne addam audire vo-

56
cem Iehoux Dei mei, neq; ignem istum ma-
gnū videam amplius, ne moriar. Ver: 17. Et di-
xit mihi Iehouah: Bene egerunt in hoc, quod
locuti sunt: Prophetam suscitabo illis &c. Quę
verba versu 16, extant: Exo 20. ver 19. & Deu. 5.
ver. 27.

Iam ex istorum locorum collatione, illam
regulā (quā ceu delapsā de cœlo ad cognitionē
omnium mysteriorum filii tenebrarum vnice
admirantur) falsam esse, perspicuum est factū.
Siquidem vnus idemq; est vbiq; & semper, ac
vno eodemq; non autem diuerso aut vario
modo intelligitur ille vnus Iehouah Deus Isra-
elis, tam absolute quam relative, nempe pater
Iesu Christi hominis.

Atque hæc in quinto cap. Deu. in primis ob-
seruanda videntur.

In sexto verò primum ea, quæ sententiam
propositam præcedunt: deinde quæ sequuntur,
consideranda.

Istud est præceptum (inquit Moses ver: 1.)
statuta & iudicia, quæ præcepit Iehouah Deus
vester, vt docerem vos. Ver. 2. Vt timeas
Iehouam Deum tuum. Versu tertio, Audias
ergo

ergo
tibi, n
dixit
fluente
Han
peratur
& Iacob
filium su
Act 5. Ver
Christu
trum, sed se
Post sen
ait Moles,
houah Deu
tribus tuis,
tibi eam, & v
Cane tibi, ne o
te de terra agy
Iehouam Deu
Hic præ
Deus, qui A
seminali rer
est Trinitas, an
facilius cognosce

ergo o Israel, & custodias ut facias, ut bene sit
tibi, utq; multiplicemini valde, quemadmodū
dixit IEhouah Deus Patrum tuorū tibi, terram
fluentem lacte & melle.

Hunc locum Apostolus Act. 3. Ver. 13. inter
pretatur dicens: Deus ille Abraham & Isaac
& Iacob, Deus Patrum nostrorum glorificauit
filium suum Iesum, quem vos prodidistis. Sic
Act. 5. Ver. 30. & 7. Ver. 33. & 22. Ver. 14.

Christus n. non vocatur à Mose Deus Pa-
trum, sed semen eorum, & Propheta.

Post sententiam vero propositam ita ver. x.
ait Moles, Erit autem cum introduxerit te IE-
houah Deus tuus in terram, de qua iurauit pa-
tribus tuis, Abraam, Isaac, & Iacob, se daturū
tibi eam, & vrbes magnas & pulchras. Ver. 12.
Cauet tibi, ne obliuiscaris IEhouæ, qui eduxit
te de terra ægypti ē domo seruorum. Ver. 13.
IEhouam Deū tuum timebis, & ipsum coles.

Hic præcipuè obseruandū est, quis ille
sit Deus, qui Abrahamo iurauit daturū se ip-
sius semini terram Chanaan, an essentia hoc
est Trinitas, an vero pater Christi? vt autem id
facilius cognoscamus, paulo alius reperendæ

H

suor

8
sunt promissiones Abrahamo, Isaaco, & Iacob
factæ.

Deus Iehouah Abrahamo
promisit Gen.

&
Iuravit Gen.

Deuter. 34. v. 4.

Isaaco Gen.

26. ver. 3. 4:

Iacobo Gen.

28. ver. 13.

35. ver. 12.

48. ver. 4:

In his promissionibus Patribus factis, duo
sunt notanda. Primum: semini tuo dabo ter-
ram istam: Alterum, Benedicentur in semine
tuo omnes gentes terre, Gen, 22. ver. 18. & 26.
ver. 4. & 28. ver. 14.

Huius promissionis primam partem Petr⁹
Act: 3. ver. 25. 26. explicat: Deum promittentem
Christi patrem esse, semen verò Abrahami Isa-
aci & Iacobi Iesum Christum docens.

Alteram vero Paulus Gal. 3. ver: 16: 17: 18,
19, interpretatur, Deum gratificantem Abra-
hæ hereditatem, Christi patrem esse, ostendens
terram Chanaam æternæ vitæ hereditatem:

Seme

M

se Deu

trem)

fidenda

to, & qu

naam in

Quæ

runt soli

est) neces

tiam, Auc

vnus est,

dem in p

Dei Israe

bere, per

dio de ullo

sti. Si enim

mero, ut est

duobus ne

Si quis ver

uah nomē

sis oculis att

sario cōcedē

Semen vero Christum,

Manifestum autem est, vnum eundemque esse Deum (siue essentiam totam, siue Christi patrem) qui Abrahamo, eiusque semini terram possidendam pollicitus est, & qui eduxit ex Aegypto, & qui legem dedit, & qui in terram Chanaan introduxit.

Quæ omnia opera cum Apostoli accepta ferunt soli patri Christi (ut iam demonstratum est) necessario fatendum est, hanc quoque sententiam, Audi Israel, Iehouah Deus tuus, Iehouah vnus est, soli Patri Christi tribuendam esse: Siquidem in precedentibus & sequentibus nomen Dei Israelis Iehouah de solo patre intelligi debere, perspicuum est factum, non potest in medio de ullo alio intelligi, qui non sit Pater Christi. Si enim proprie Deus Iehouah vnus est numero, ut est, semper vno modo intelligitur, non duobus neque pluribus:

Si quis verò istis in locis supradictis, Dei Iehouah nomen essetis siue Trinitati mordicus clausis oculis attribui debere cōtenderit, hinc necessario cōcedendum erit, Trinitatem esse Patrem Christi,

H ii

cum cla-

60
cum clarissimis scripturę testimoniis demon-
stratum sit Dei Iehouę nomen istis in locis ad
Christi Patrem referri. Quod cum sit absurdū,
Christum scilicet tres habere patres, fatendum
est omnino, patri Christi soli, non autem Trini-
tati proprię & natura nomen Dei vnus Ieho-
uah conuenire.

Quę si non persuaferint hostibus veritatis,
ita se rem penitus habere, minime mirandum
est, vt quibus ne **C H R I S T V S** quidem
ipse persuadeat, Ioannis ! octauo uersu 54.
Quem vos o Iudęi, dicitis Deum vestrum
esse, ille Pater meus est: Deum Iehouam, qui v-
nus & solus est, Deum Abrahami & Iacobi &
Isaaci dicitis Deum vestrum esse: Ergo Deus Ie-
houah, qui est & vnus, & solus &c: Pater meus
est,
S I C

1. Corinthiorum. 8. ver. 4. 5.

Marci 12. ver. 29. 32. 34.

Galatarum 3. ver. 20.

Ephesiorum 4. ver. 5.

1. Timothei 2. ver. 5.

Qui vero vnum Deum Iehouam, patrem
Christi esse crediderit, is nullo negotio credet
hec

hec,
19. v.
Iehou
9. ver
se Deu
Iehoua
Iehoua
Iehoua
Iehoua
Quę om
tum dem
tur, quan
ver. 8.
Ideo dici
propter n
ne Christo
gloria, ad sui
2. ver. 11. Ro
Qui hac rat
lit, & seipso
Christus i
31. Rom: 5. v
30. & 5. ver. 27

hæc, nempe Deum Iehonam esse solum 4. Reg:
19. ver: 19.

Iehonæ Deo non esse parem neq; similem, Exo:
9. ver: 14. & 8. ver: 10. Præter Iehonam non es-
se Deum Exo. 4. ver: 38. 39.

Iehonam esse Deum Deorum Deut. 10. ver: 17,
Iehonam esse Deum Christi Eph. 1. ver: 17.

Iehonam esse creatorem solum, Iob 9. ver: 8.

Iehonam mirabilia facere solum Psal. 72. ver: 18.

Quæ omnia cum soli patri accepta rulerimus,
tum deum illi omnis honos & gloria redde-
tur, quam ille zelotes nemini concedit, (Esa. 42.
ver: 8.

Ideo dicit se omnia facere propter semetipsum,
propter nomen suum, propter laudem suam)
ne Christo quidem, vi quem tanto honore &
gloria, ad sui nominis gloriam coronaverit. Phi.
2. ver: 11. Rom. 6. ver: 4. 7.

Qui hac ratione Deum non colit, idolum co-
lit, & seipsum longe fallit:

Christus itaq; homo (acto: 2. ver: 22. & 17. ver:
31. Rom: 5. ver: 15. 1 Cor. 15. ver: 21. Ioan: 1. ver:
30. & 5. ver: 27.) cum sit Abrahami semen be-

H ii

neditum

62
benedictum, Deus Iehouah verè & natura esse
non potest, sed beneficio sanctificationis. Ioan:
10. ver: 36.

Atq; hinc constat illum locum 1. Ioannis 5:
Hic est verus Deus, & vita æterna, non de Chri
sto, sed de patre intelligi, quod doctissimus
Erasmus primus nostra memoria
obseruasse videtur, alioqui suo
magistro docenti Patrem
suum esse solum verū
Deum, esset contra
rius.

nun
tum
ne scilicet
de ver
arbit
luti
de quo
in hanc

DE RESTAURATIONE
ECCLESIAE EX LIBRO MAR
tini Cellarii de operibus Dei: cum præfati-
uncula Fabricii Capitonis,

CAPUT X.

*F*abricius Capito vir pietate & eruditione insignis, postquam Cellarii sui commilitonis excellentes animi dotes, & libelli utilitatem depredicauit, enumerat aliquot religionis capita, de quibus tum Cellario priuatim differuerat, de cognitione scilicet vnius Dei & Christi: de Spiritu sancto: de vtraque iustitia: de predestinatione: de libero arbitrio, de discrimine legis & Euangelii: de salutis certitudine: de perseuerantia sanctorum: deque natura & ratione filiorum Dei: tandem in hæc verba prorupit.

Hic in

64
Hic in tempore moneo, oro, obsecroq; ut
electi dent operam, ne quid temere (quod ad
religionem attinere putatur) vel ~~impro-~~probent, vel
~~impro-~~improbent, utrumq; vitiosum est, & in utra-
vis partem proclivis est lapsus. Etenim fœdum
ex æquo est, nihil cuiq; & cuius omnia credere,
sed in alterum vitium alterius fuga ducit, si mo-
deratione Spiritus caret. Vehementer turpe est
omnes amplecti doctrinas promiscue, esseq; pe-
cus, quod diuiduam ungulam non habeat, ne-
que remandat ingestum semel cibum, atque
haud scio, an magis culpanda sit illorum ini-
quitas, qui quod facultatem ipsorum excedit,
aut quod ipsorum nomine non docetur, diris
modis execrantur, & tamen (ut dixi) vulgò v-
trinq; ferè peccatur, quod natura sic sit compa-
ratum, ut facilitatem credendi leuitas, cautio-
nem, quæ non intelligis, condemnandi calor
comitetur: Quamobrem Paulus admonet:
Qui non vescitur, nescientem inquit, ne iudicet.
Et rursus: Probate Spiritus, num ex Deo sint.
Quibus sententijs prohibet, a nol. is tam repre-
hendi petulantiam, quam celeritatem creden-
di quiduis. Ergo sequamur hoc tempore, quod
est per-

est perfectę reuelationis, spiritum consilij, qui
per gradus mature promouet ad sententiam
dicendam, qui appendit omnia, diiudicat om-
nia, explorat omnia, idq; ad modum fidei, hoc
est, obseruat, quantum glorię Dei, quantum ab
negationi nostri, quantumq; alijs ad fidendum
Deo conferant, neq; prophetantibus odiose ob-
luctatur, nisi dum per obsignationem spiritus
certo nouit ea dogmata glorię Dei derogare,
quã filius, qui est in sinu patris, demum enar-
rauit, Neque vero magnopere dubito, quin vi-
ri aliqui excellentes, tam opinione doctrinę.
quam existimatione spiritus, hæc sibi fortiter
expugnanda desument, quamuis ad gloriam
Dei, ad mortificandam carnem, ad solatium
afflictorum, omnia faciant: Quos dominus
in hoc immitet (vt video) quò in pugna mino-
res ex euentu tandem discant, quã procul ab-
sint à scopo, adeoque admoneantur, ut cum ti-
more domini moderate verecundęque ver-
sentur apud electos, in quorum fidem imperi-
um sibi modo perperam vindicant, præiudica-
reque moliuntur spiritui sancto quasi in
I iplos

66
iplos energiam docendi totam exhausisset. In
eam iniquitatē intruduntur rā amore sui, q̄ fallā
illa persuasione, qua putant summam se conse-
cutos, quam Paulus tamen ingenue fatetur se
nondum esse cōsecutū. Suaves scilicet homines,
scintillam illam veritatis vix dum subgliscentē,
absolutam lucem revelationis esse asserunt.
Sed falluntur, vt dixi, amore ac veneratione sui,
quæ confidentes animos cæco esse iudicio facit.

Postq̄ nondum à maximo usq̄ ad mini-
mum dominum cognoscunt, nondum corda
patrum in filiorum animos coaluerunt, non
dum filij & filix nostræ prophetant, quando-
quidē ex parte cognoscimus, & ex parte pro-
phetamus, ubi uenerit quod perfectum est,
tunc quod ex parte est, abolebitur, prophetiæ
partiales, linguæ diminutæ, scientiæ imperfectæ,
pares reliquæ omnes venturæ toti penitus
non cedent. Quod quidem à bonitate ingenii
non pendet, sed à conscientia suæ vilitatis, à vo-
catione, à gratia Dei omnino dependet: Nam
non multi sapientes huius mundi &c. Caue
satur

atur fueris, verum ad ea, quæ à fronte sunt eni-
tens, iuxta præfixum signum insequitor ad
palmam supernæ vocationis Dei per Christum
Iesum. Quotquot itaq; perfecti sunt, hoc senti-
unt, in cognitione Dei subinde pergunt, & hoc
magis in ascensu contendunt, quo remotius à
terra euaserint in altum. Iam quicquid est &
potest Deus, infinita inexhaustaq; scriptura cõ-
plectitur, adeoq; modis omnibus perfecto ho-
mini semper deest, in qua re deinceps perficia-
tur, quam spiritus suo cuiq; tempore, dum pro-
derit reuelabit. Neq; propterea Deo minus sum-
charus, quod ad secretos amplexus cognitionis
sux nondum admittor, multaq; in scripturis
tarditatem meam fugiunt.

Hoc scio, nihil esse in scripturis, quod viuo
sensui fidei meæ repugnet, pleraq; tamen par-
tim cognosco tenuiter, partim prorsus ignoro,
partim (quod peius est) secus accipio, doceoq; a-
lios, quàm sint à spiritu dictata. Quod fit, prop-
terea quod nihil nescire videri volo, locisq; mi-
hi familiaribus, quibus regno, inepte ac frigide
inservio, & omnia, velint nolint, inservire co-
go. Quid igitur? Insaniam ne propterea, quod

68
aliquis prodit, me rabbino tanto, scientia spiri-
tus instructior, qui quidem & possit, & soleat,
omnia syncerius quam ego discernere atque
componere?.

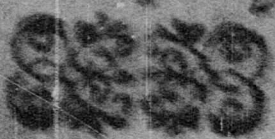
Profecto haud feram iniquum, mihi dominus
hanc mentem eripiet: Id ne fiat, cauebo sedulo,
ne quid per contentionem & præfractius, neque
quælibet in quemlibet petulantius. Qua qui-
dam intemperantia corrupti iudicis iram in se
concitant. Electi enim, (ne mireris) impingunt
sæpe numero, abeuntque in præceps, quod voca-
tionem anteverunt, aut quia de se benignius
sentiunt, & alios sentire nolunt, utraq; enim
lues piis mentibus insidiosa instat. Qui in civili
causa, re bene inspecta, cautim ac timide pro-
nuntiat, is raro fallitur: Multominus nos in
fraudem veniemus, si moderato examine rem
diutine peruestigando, nihil definite sustinu-
erimus, quod spiritus in nobis, motusque ille atque
incita vis, quæ ad gloriam Dei pertrahit, præ-
clare non iubet. Porro electum Dei nihil per-
turbet, si maxime Iuda & Ephraim, hoc est, po-
pulus Dei inter se odiis acerrimis digladien-
tur, nam ita fieri tam diu necesse est, donec ma-
nifeste

manifestè veniat, qui pacificabit omnia in sanguine suo. Inscitia & ignorantia Christi coniunctissima vnius corporis membra ceu morbus aliquis dirimit, qui rursus vnum Christum (ubi perfectè reuelatus fuerit) sibi in caput præficient inter se coalescentes arctissimi. Interea, sicut sub regibus Israel & Iuda, ita inter nos, electi sub tot capitibus ac ducibus distinemur, quot sūt vbiq; gēium, qui sibi ius magisterii asserrunt, spiritusque amplitudinem quisq; ad fidei suæ modulum cohibere studeat. Ergo & nostrum nomen (si quod est) et aliorum, quicunq; in precio habentur, dominus cito perdet, quò Christi sui gloriam, per quem, & in quo omnia reparantur, in apertum celerius perducatur. Quod vt propere fiat, opto, imo scio propediè fore, aut potius coram iam nunc videre videor, quàm sint inglorii futuri omnes, quos vulgi vanitas laudibus vehit, detrahit potentes de sedibus, vt humilem Christum suum exaltet, Quia hoc opus Cellarii nostri (quamlibet egregium) Et Bucerii Matthæus, qui multa supervulgi iudicium sobrie docet: Item Hoseas, Malachias, & Ionas noster, in quibus pro mediocri-

tate nostra, quæ Dei & veritatis sunt prosequer-
batur, non alieno nimium ingenio à phrasi Cel-
larii, opera inquam nostra cum suis authoribus,
hoc est, nobiscum, ut est hominum conditio, om-
nia cadent, ac interibunt, nobis nolentibus. Hoc
scimus, & scribimus tamen in præsentem dun-
taxat usum, dum maiora dominus revelabit,
sicut hac ætate omnino revelaturus est, ubi ip-
se suos pascet ac ducet (depositis planè umbris)
in lucidissima veritate: Scientia enim domini
sicut aqua opplebit terram, hactenus parcus, &
paucis ea contigit. Interea vale, & sustine
dominum per tollerantiam animi
in Christo Iesu, qui te confor-
tet, Amen. Argent. 12.
Iulij, An: 1527.

*EX LIBELLO MARTINI Cellarii de operibus Dei, Anno
M.D.XXVII, Argento
rati impresso.*

CELLARI I verò hæc est sum-
ma, vt ostendat rerum finem in-
stare, tractans de triplici Chri-
sti aduentu: De primo, cum
Christus videlicet ortus est ex
virgine, de pectui habitus, & à paucis cognitus
receptusq; paucis agens, ad secundum aduentu
in spiritu, qui nunc videtur, descendit, ex Pro-
phetis ostendens hunc præcedere oportere glo-
riosum illum & postremum, cum hostes omnes
pedibus subiiciat, cum itaq; spiritu oris domi-
ni Antichristus iam detectus mundo sit, cito vè-
rurum ipsummet dominum, apparente liqui-
dem fine secundi aduentus, initium tertii im-
minere, & dominu præ foribus esse demonstrat:
sed iam Cellarium ipsu personantē audiamus,

Statutum cum domo Iuda exilii tempus
habemus, quod cum transierit, leti & pleni gau-
dio exultantes, in montes, & iuga, & pascua u-
berima Israel (Assur scepro sublato, et superbo
Babylonis nomine excusso) reducemur. De cu-
ius, hoc est regni Antichristi destructione scrip-
tura testatur, quæ trifariam de aduentu Messie
loquitur. Primo, quo in carne venit, despectus
& nouissimus virorum, vir doloris & sciens
infirmiorem, in quo aduentu opprobrium &
maledictum factus, peccati & mortis opprobi-
um sustulisse describitur. Deinde, quatenus uē-
turus est dupliciter reuelandus orbi, primo ob-
scurius per obruti Euangelij sui nouam reue-
lationem, non. n statim perspicuē & omnibus
modis manifestē toti mundo inclarascet,
& hoc propter perditionis filium, quem prius
in loco sancto sedere oportuit, quam veniret
hoc aduentu declarationis sui. Postremo veni-
et cum omnipotentia & virtute in liberatio-
nem mansuetorum terræ, & in Antichristi re-
gni destructionem. Qui aduentus clarior qui-
dem, sed idem planē erit cum priore, quem nō
momentaneum facit scriptura (ut qui totum
reuelatio

7
revelationis Evangelij spatium comprehen-
dat, quod Christi & Apostolorum tempore i-
nitium quidem habuit) sed tunc plenissime o-
stenso filio peccati, una cum eo, quod Prophe-
ta de die nouissimo, & de monte Sion (ad quem
omnes gentes sint confluxurae,) de Hierusalem
amplitudine, de plenitudine Israelis & gentium,
& id genus reliquis indicant, implebitur.

Quam manifestationis & redemptionis
praesentiam Esaias cap. 59. ostendit, cum in-
quit: Et timebunt ab occidente nomen domi-
ni, et ab ortu solis nomen eius: Quando? cum
venerit sicut flumen hostis, & venerit ad Sion
redemptor, & ad habitatores iniquitatis in Ia-
cob. Ecce, signum redemptionis populi Dei
indicat hoc, videlicet cum sicut flumen hostis irru-
erit, & ad Sion redemptor venerit, quem sancte
aduentum redemptionis (quantum attinet ad
totam illustrationis Evangelij impletionem)
ad eam horam, qua Christus in carne aderat,
& Apostoli suo praedicationis munere funge-
bantur, Apostolus cum ad Rom. 9. liberatio-
nis Israel meminit, non retulit nimirum, qui
tunc reiectus fuit, & per venturum redempto-

K

rem

redemptorem reconciliandus confirmatur,
per hunc videlicet, qui iam immigrat annuntia-
tionis Christi aduentum, de super effuso spiritu
super semen Iacob, & benedictione super ger-
mina eius, quem dominus quoque Matt. 21. in si-
nuat, cum refert: Haud quaquā me uidebitis
posthac, donec dicatis, benedictus qui uenit in
nomine domini. Qui longe præsentiū affutu-
rus est per hanc reuelationis sui præsentiā,
quæ tum aderat, cum in carne videbatur, ubi
paucissimis (si orbis amplitudinem spectes) co-
gnitus fuit: Et non ita longe post gloriosam re-
surrectionem suam, pacto firmato cum multis,
solum vna hebdomada, iuxta Dan. 9. omnibus
retrolabentibus, paulatim totus mundo subdu-
ci cepit, ita ut hucusque in meris tenebris, & mi-
serissima errorum caligine versati simus, donec
redeūte iam in orbem Euangelio vitæ, gratissi-
mam Dei lucem (quæ longo tempore abscon-
dita fuit) de integro uidere contingat. Propter
hanc secundam manifestationem, quæ longe
clarissima futura est, & quæ incipit uerbi prædi-
cationis horam, Lucas Cap. 17. reuelationem
filij hominis vocat, in qua sicut tempore Noah
cum bi-

tum
plan
Lot
pluit
lum
impio
laqueu
dexter
lux in
tiam b
mundi,
sit, cum
sancto
quam F
storiaru
Chaldae
umbrant
tione pop
vastation
faciunt, c
indignati
libi tribul
tionem

75
tum bibebant, edebant, uendebant, emebant,
plantabant, ædificabant, & quo die ē Sodomis
Loth exisset, dominus ignem & sulphur
pluit, ita quoq; in hac uisitationis per uerbum
suum die, subita & repentina (si Dei oculos &
impiorum incuriam consideres) perditio tanq̃
laqueus in orbem ueniet, exaltato Christo ad
dexteram Dei, animaduerso vindicta iræ
sue in aduersarios, & liberaturo suos, qui e-
tiam bellorum, & commotionis regnorum
mundi, & afflictionis, quæ maxima exoritura
sit, cum abominationem desolationis in loco
sancto stantem contingat videre, meminit,
quam Prophetæ plerumq; per mentionem hi-
storiarum, quæ eorum seculis in Assyrijs &
Chaldæis, & postea in Græcis acciderunt, ad-
umbrant. Qui omnes cum de plena redemp-
tione populi Dei uerba habent, angustia &
vastationis terræ, quæ iam instat, mentionem
faciunt, quam alibi diem vindictæ, alibi diem
indignationis, alibi percussione[m] terræ, a-
libi tribulationis diem vocant, Christus affli-
ctionem nominat, quam tantam futuram
K ii prædicat,

76
prædicit, quanta non fuerit à primordiis mundi,
& ne posthac futura sit, & eandem in omnes,
qui sedent super faciem totius terræ, venturā,
ne tu illam in desolationis Hierusalem seculis
solum reiicias, confitetur:

Postquam lapis ille sine manibus iuxta Dan:
9. excisus, in quo septem oculi sunt decurren-
tes vniuersam terram, plenum in gentibus & I-
sraele (conuersis omnibus finibus) ad se regnum
accipiet, quod incipiebat quidem suo & Apo-
stolorum tempore, verum postea increbrescen-
tibus filii peccati erroribus, & Euangelio in ter-
ra sublato, sine quo regnū Christi in orbe non
persistit, deuastatum, quem peccati filium Chri-
stum ex Daniels designat, cum sermonem, quē
de destructione templi fecerat, ad abominatio-
nē, quæ statuta erat in loco sacro transfert, qui
quamuis iuxta literæ tenorem ad externam tē-
pli desolationem propriè pertinebat, tamen si fi-
guræ ac velum vmbra deponas, eundem repe-
ries, secundum veritatem, ad abominationem
spiritualē alludere, quæ in tēplo Dei, idest in ele-
ctorum cordibus, iuxta Dan. 9. & Apostoli a-
pertam prophetiam, sessura erat, præsertim si se-
quen-

74
quentia, quæ ipse de Euangelio omnibus gen-
tibus in testimonium prædicando, memorat,
quod tempore Apostolorum ad multas natio-
nes non nisi obscura fama peruenerat, quæq;
deinde de persecutione eorum, qui suum no-
men professuri essent, de frigore charitatis, de
crapula, quæq; item de gentium pressura, & ma-
xime totius orbis tribulatione, & electorum
saluatione monet, & nostra demum postrema
secula cōsiderauerimus. Quid n. dn̄s in exet-
no Israel, in externo tēplo, in externa Hierusalē,
& in terra promissionis nō effigiat? Quod ar-
cana opera, quæ in spiritus regno geruntur, nō
præferat? Et quantum ad Antichristum atti-
net, scimus, quid ipse significarit in Senacherib
ex Assyriis sine manibus per angelum interem-
pto, in Nabuchodonosor ex Chaldæis, ex Græ-
cis in Antiocho magno, de quo bona pars Da-
nielis prophetiæ constat: Ex Romanis demum
in iis regibus, qui Hierusalem cum templo no-
uissimè destruxerunt, & terram sanctam vasta-
runt, atq; Israel captiui abduxerunt, sub quo-
rum etiam regnum perditionis filius, quem Da-

niel 8. robustum fancibus, Isaias hostem, Zacharias II. pastorem stultum, Christus per allusionem Matt: 24. abominationem desolationis, prima Ioannes secundo Antichristum, Apostolus 2. Tess: 2. hominem scelerosum, & filium perditum vocat, emergere iuxta Danielelem, & Paulum debuit. In qua re diligenter videndum est, Mosen cum historiis Israelis & gentium accurate meditatum habeas, deinde rerum spiritalium expertam, (doctore spiritu) scientiam teneas, cognitionem videlicet peccati, legis & gratiae, Christi & Antichristi, discriminis piorum & impiorum, veritatis & errorum, ut per allusionem res gestas, quas scriptura memorat, ad ea, quae vel in regno Christi vel Antichristi geruntur, apte & cum spiritus decoro aptare queas, iuxta fidei analogiam, servato simplici historiae & scripturae sensu, allegoriis explicatis eodem exemplo, quo Apostolus Allegorikòs Agar & Saram tractat, Israelem secundum carnem cum Israele secundum electionem confert, umbræ & caeremoniarum legis meminit: Petrus figuram diluvii exponit: Ioannes meretricis Babylonicae, et

Christus

Christus
plicanda
ad propo
los per Ro
li secundu
runt. Israe
terra sua v
regno, sacer
dam scriptu
rat, ut ille (q
stum reiectu
captivitate
sam & miser
9. Et post h
non erit eius
ciuitatem &
cum duce ven
finem belli sta
colentens L
ur Israel capti
rusalem calca
tur tempora

79
Christus abominationis desolationis figura ex-
plicandæ gratia summonet. Quantum igitur
ad propositum attinet, quæ Israeli post Aposto-
los per Romanos in vmbra contigerunt, Israe-
li secundum promissionem in veritate accide-
runt. Israel externus post mortem Christi Iesu,
terra sua vastata, Hierusalē diruta, tēplo incenso,
regno, sacerdotio, sacrificiis, Prophetis ad īplen-
dam scripturam priuabatur, quæ fore prædixe-
rat, vt ille (quod legem Dei abiiceret, & chri-
stum reiecturus esset) ppter suā incredulitatē, &
captiuitatē et exccationē hanc postremā luctuo-
sam & miserrimam incidere, de qua sic Daniel
9. Et post hebdomas 62. occidetur Christus, &
non erit eius populus, qui cum negaturus est, &
ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus
cum duce venturo, & finis eius vastitas, & post
finem belli statuta desolatio, cum quo Chrīus
cōsentiens Lu: 21. aperte vaticinabatur futurū,
ut Israel captiu9 abduceretur in gentes, & Hie-
rusalem calcaretur à gentibus, donec impleren-
tur tempora gentium, in quam rem quoque

Oscas

30
Oseas 3. longo tempore sedebunt filij Israel
sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari,
sine Ephòd & Theraphim. Quod si tu iā spectes
collata umbra cum ueritate (iuxta propriam
tractandi operum Dei rationem) Israelem coe-
lestem, & eum, qui secundum electionem Isra-
el est, idem reperiēs huic accidisse secundum
ueritatem: Qui sanē sub eandem horam, qua
carnalis Israel in plenam captiuitatem detru-
debatur, Hierusalem (quæ sursum est) direpta,
templo Dei (quod nos sumus) diruto, & gentiū
idolis profanato, regno, sacerdocio, & hostijs
contriti spiritus, Prophetis, hoc est synceris in-
terpretibus scripturæ & verę religionis, in loco
sancto (Antichristo pro libidine insolescente
orbari cœpit, adeo ut vterq; Israel, olim (q; di-
lectionem veritatis non recepit) efficacia illusi-
onis hucusq; Euangelij luce prohibitus, manse-
rit dementatus, ut mendacio, deserta veritate,
crederet, iam orare in hoc reuelationis Messij
aduentu debeat: Et nunc domine pater noster
tu, nos iuu, & tu figulus noster, & opus manuū
tuarum

suarum omnes nos, ne irascaris domine sem-
per valde, & ne in æternum recorderis iniqui-
tatis: Ecce respice, obsecro domine, populus tu-
us omnes nos, ciuitates sanctuarij tui factæ sunt
desertum, Sion desertum factum est, Hierusa-
lem desolata, domus sanctificationis nostræ, in
qua laudauerunt te patres nostri, facta est in
conflagrationem ignis, & omnia desiderabilia
nostra facta sunt in solitudinem, nunquid su-
per illos durum te exhibebis domine? tacebis,
& affliges nos semper valde? Quò lamentatio-
nes Ieremiæ spectant? & in quam deploratio-
nem aliquot psalmi abiectionem domus Ia-
cob, incensationem sanctuarij, uastationem Hie-
rusalem conquerentes, spiritu sancto de preca-
tore sunt compositi? qui quamuis iuxta extre-
ma in literæ speciẽ ad externam Israelis capti-
uitatem, & Hierusalem terrenæ conculcationẽ
pertinere videantur, tamen si mysterium cum
Apostolo animaduertas, & remoto uelamine,
in sanctuarium, unctione duce, intres, compe-
ries eosdem & in nos, qui cœlestis Hierusalem,
qui spiritualis seminis Abraham proles sumus,
quadrare. Quæ igitur cum Israel literæ, um-
bra, &

brae, & carnis ante plenitudinem temporum
 presentia & rata regnum spiritus delinearunt,
 eadem post Christum & Apostolorum legatio-
 nem absentia ac desolata, regnum Antichristi
 uastatoris, & desolatoris praefigurant. Vtri-
 usque igitur domus Iacob deserta facta, utriusque
 vinea deuastata, utriusque Hierusalem a genti-
 bus conculcata est, quarum typus in scriptura
 ignotus non est, quamuis si speciem & hypoti-
 posim requiras, in Israel semper reprobi, & in
 gentibus semper electi fuerunt: Vterque demum
 post tantum caecitatis, & ignorantiae Dei exi-
 lium, Christum Iesum cum summa gratulatione
 & gaudio, in hac reuelationis Euangelij hora
 longe presentissime uenturum excipiet, & vno
 ore acclamabit, Benedictus qui uenit in nomi-
 ne domini. Porro Israel, praeterque quod suo
 regno & sacerdocio externo priuatus est, etiam
 ijs, quae in lege sanctissima tradita fuere, hucus-
 que sic caruit, ut illis haecenus nulla bona consci-
 entia uti potuerit, quod in corde eius non mi-
 nus quam in nostris per elementa mundi, &
 humanas Thalmud traditiones sceleratus ille
 seruat, ceremonijs post mortem Christi in di-
 midio

8
midio hebdomadis, abolitis & inordinem re-
dactis, quas hodierno die (si quæ extant) uano
studio sectatur, & eo quod Christi ignarus est,
vitijs (quæ ceremonijs representabantur) bona
conscientia nullo modo potest, gerens vtriusq;
Hierusalem destructionem, vtriusq; templi in-
censionem, vtriusq; terræ promissionis exili-
um, utroq; regno, utroq; sacerdotio (quod in
manus abominationis secundum umbram &
veritatē inciderit) priuatus. De nostra verò vi-
nea domino idem conqueri licuerit, q; per Pro-
phetam Isa. 5. de priore conqueritur, hoc scili-
cet: Quid faciendum erat vineæ meæ, non feci
in ea? Quare expectavi, ut faceret uuas, & fecit
labruscas? Quæ plantata & diligenter culta A-
postolorū tempore, postea verò ingrauescente
errorum Christi incendio, in conculcationē,
& nubibus rorem cœlestem, ac imbrem viuifi-
ci sermonis Dei negantibus, in deuastationem
immissis suis & lupis, & macerie, ac sepe ver-
bi Dei ablata deuenit, facta desolatione, de
qua Apostolus 2. Thes. 2: & 1. Ti. 4. et 2. Pet. 2.
per q; sanē effectum est, ut quæ domui Iacob,
& gēib; in scriptura cumulātē pmittūtur, ea
L. ii post Aposto-

Apostolorum ætate præstari hucusq; non potu-
 erint, quod Euangelio regni indebitè euane-
 scente, filius perditus, quem suo tempore myste-
 rium iniquitatis Apostolus agere dicebat, sic
 omnia per errorum doctrinas corrumpere pere-
 xerit, vt hactenus inter omnes (quorum scriptu-
 ra & conciones extant) nemo repertus sit, qui
 vocatus, & à Deo inauguratus Apostolus, de
 regno Christi firmiter, syncerè, & perspicuè per
 omnia docuerit: vt clarum est, si ea, quæ de cre-
 ationis & dispensationis omnium consilio &
 ordine: de ratione item & natura casus primi
 hominis: de ui ac virtute: Mose seu lege: de vi-
 ribus propriis ac libero arbitrio: de meritis: de
 prædestinatione, ac virtute fidei: de reconditis
 Prophetarum & Apostolorum prophetiis pro-
 diderunt, per fidei iudicium examinentur, do-
 nec omnibus desolatis, nullum vestigium lucis
 Euangelii, & libertatis spiritus manerit, sic vt
 meritò actum fuisse de Ecclesia existimari poru-
 isset, nisi dominus hanc consuetudinem velut
 perpetuam seruaret: vt priusquam absolutè sua
 promissa impleat, ita omnia in diuersum pro-
 banda, ac tentanda fidei nostræ, & suæ potentiæ
 decia

deklarandæ causæ, dilabi permitteret, ut nihil
minus sperari posset, quam id fore, quod pro-
miserit: cuius rei exemplum habeas de semine
Abraham in Aegyptum exposito, & tandem
post longam seruitutem, præter ullam expectati-
onem salutis, & perficiendi pacti cum patribus
iacti liberato, quale etiam in eiusdem post diu-
turnam in deserto peregrinationem, ferme de-
sperata in terram suam reductione, accidit: Cap-
tivitatem Babylonicam, & eiusdem solutionem
taceo, taceo item post tot secula, tempore longo
deploratissimo (ubi Israel per Græcorum &
Romanorum crebras incursiones totus in gen-
tium riuus & leges abierat, ac degenerarat) Mes-
sias saluatoris tot retro seculis & promissi & ex-
pectati factam exhibitionem.

Idem etiam hodie, redeunte ad nos Christo in
spiritu, contingit promissione Dei, & sana Chri-
sti doctrina, veluti postliminio reuocata, & uni-
uersa ea in hunc diem conclusa, ubi clarissime
videmus (tanta errorum nebula discussa) domi-
num misericordia plenum & clementia, reluce-
scente verbi sui semine, præstare id exitu ac ene-
xu constantissime velle, quod domui Iacob, &

gentibus prolixè & magnificè pollicitus est, naturam videlicet & statum ordinis operum suorum cursum sequutus, qui solet lucem post tenebras exerere, fauorem per iram ostendere, potentiam & virtutem magnitudinis suæ post excēcatos Pharaones mūdo declarare, quā reuelandi Christi Iesu, & potentiæ ac sapientiæ suæ comprobandæ occasionē nec hodie præter mittet in Antichristi manifestatione, per cuius errores mendacia & cæcitatem, quod ingenium, quā indolē, quāq; naturā exaltatus Christus habeat, cū omni magnitudine potentiæ suæ orbi patefaciet. Verū in tanta cæcitate & in quātis ignorantie Dei tenebris hucusq; longo tempore vixerimus, res ipsa declarat, cum extinctam vniuersi Dei, & filii eius cognitionem, fidei iustitiā, cum legis & operum fiduciam, cum tot sectas, cum tantam idololatriam, (ac ferme maiorem, quam vlla vnq; apud vllas gentes fuerit), cum charitatem frigescentem, & fœdissima omnium generis facinora, profusum & perditissimum luxum, ebrietatem, adulteria, promiscuas scortationes, vsuras, rapinas, bella, cædes. &c. expendimus. Ad hæc conuiuentibus, & talia

lia
pisc
por
scrib
tores,
fos, nō
holpit
iustos,
cundum
tes exho
dicentes
ias 56.
ci, omne
ti, non po
mantes d
ma nescien
suerunt int
spexerunt,
suo: Ita vt
nis sui secu
rit Luca 18
perturris est
onibus p ad
Deus aut nu

ita multa patrantibus ipsis etiam pastoribus & E-
piscopis, quos cum sancte docere & vivere o-
porteret, & tales esse, quales Apostolus eos de-
scribit, videlicet inculpatos, tanquam Dei dispensa-
tores, non praefractus, non iracundos, non vino-
sos, non percussores, non turpilucro deditos, sed
hospitales, bonarum rerum studiosos, sobrios,
iustos, pios, temperantes, tenaces eius (qui se-
cundum doctrinam est) fidelis sermonis, poten-
tes exhortari per doctrinam sanam, & contra
dicentes convincere, facti sunt tales, quales Esa-
ias 56. eos depingit, videlicet speculatores caeci,
omnes qui nescierunt, omnes ipsi canes mu-
ti, non possunt latrare, dormitantes, iacentes, a-
maantes dormitationes, & canes illi robusti ani-
ma nescierunt saturitatem, & ipsi pastores ne-
scierunt intelligere, omnes ipsi ad vias suas re-
spexerunt, unusquisque ad avaritiam a termino
suo: Ita ut merito dominus ad hunc revelatio-
nis sui secundum aduentum respiciens, exclama-
rit Lucae 18. Filius hominis cum venerit, an re-
perturus est fidem in terra? depopulatis nimirum
omnibus per adversarium, adversus omnem, qui dicitur
Deus aut nomen, clatum, sermones contra excelsum
loquen-

loquentem, & in maxima prosperitate omnia
 uastantem, cuius aduentus secundum operatio-
 nem Satanae cum omnipotentia, signis, ac prodi-
 gijs mendacibus, & cum omni deceptione in-
 iustitiae, in ijs, qui pereunt, quem sine manu con-
 terendum, & spiritu oris Dei perdendum scrip-
 turaturatur, casura ira Dei in impios, & fauo-
 re in electos, in quibus superstitibus, ex tanta
 orbis ruina, quam iam imminere scriptura cum
 operibus Dei indicat, Christus Iesus regnum
 recuperet non carnis sed spiritus, non terrenum
 sed caeleste, non huius mundi, qui se in aduer-
 sarij regno ad concupiscentiam errorum com-
 parat, sed regnum iustitiae & cognitionis boni-
 tatis domini, quale fuit in omnibus sanctis, qui
 in hoc seculo ab initio mundi erecti, coram do-
 mino secure ac familiariter ambularunt per
 spiritum domini omnem, restituta imagine
 principatus super omnia per primum Adam
 perdita, & per secundum Adam Christum Mes-
 siam nostrum verum restituenda, & potestate
 utendi tota creatura in benedictionem nomi-
 nis Dei viventis, recuperanda prius terra per
 hanc manifestationem eius, sub ipso vindice &
 salua-

saluatore, per bella, per pestilentias, per famem,
per terremotus erupturos in singulis locis, scrip-
turæ testimonio desolanda Matth. 24. quamuis
iudicio auspiciaturo à domo domini, abbrevi-
ando tamen propter eandem, ne uniuersa ca-
ro intereat, uidelicet propter electos, quos sic
nominat Christus: Iesaias 59. timentes domi-
num ab ortu & occasu: Dan: 9. Populum sancti-
tatis altissimi: Ioannes reges & sacerdotes, qui
pleno iure tota creatura in laudem nominis
Dei (post Babylonis illius scorti nobilis genti-
um, cuius calice inebriati scortantur omnes
principes & reges terræ, excisionem) in mutu-
am charitatem ac pacem potentur, quæ in to-
to orbe futura prædicitur, percusso scedere cū
bestijs agri, & cum volucre cœli, & cum reptili
terræ, arcu item & gladio, & bellis de terra
contritis, & idolis in toto orbe destructis, lu-
po cum agno, & pardo cum hœdo accubatu-
ro, filijs ad patres conuersis, Moab & Esau sub-
iugatis, Ephraim & Iuda, hoc est omnibus ec-
lectis in Israele & gentibus, quorum discor-
dia illo-

diæ illorum schisma figura fuit sub vno pa-
store David, hoc est sub Christo Iesu) reconcilia-
tis, ut plenè intret gentium promissa salus in
benedictiones omnium, semine Christo Iesu,
uniuersa carne adoratura coram domino &
uno Deo omnibus futuro, ut cumulatè respō-
deatur factō Israeli promisso, ex ipso & genti-
bus interstitio rupto, plenè vno ouili constitu-
to: Qui ante Christum in exilium per As-
syrios, Chaldaeos, & Græcos, & partim per Ro-
manos detrusus, & Apostolorum ætate reie-
ctus, ex maxima parte in cæcitate (paucis reli-
quijs seruatis) illorum tempore hucusq; permā-
sit, ut (post nouissimam depopulationem Hie-
rusalem, & terræ promissionis uastationem,
cum nobis totus in captiuitatem ignorantiae
Euangelij salutis per Antichristum adactus)
nondum consecutus sit, quod sperare fortiter
debet & solet, dominusq; liberaliter se præsta-
turum recepit, & nunc peruasura per totum
orbem Euangelij doctrina, fidem suam largif-
simè liberaturus absoluet, factō cum ipso fœde-
re, de

91
re, de quo Iesaias 59. Et ego hoc fœdus feci cū
eis, dixit dominus: spiritus meus, qui super te, &
uerba mea, quæ posui in ore tuo, non deficient
ab ore tuo, & ab ore seminis tui, dixit domi-
nus, ex tunc & usq; in seculum. Et hoc est,
quod Paulus monet Roman. ii. cum gentes
hortatur, ne insolescāt, quòd ad se regnum ve-
nerit, ex cæcato & reiecto Israele, hoc mysteriū
insinuans, cum plenitudo gentium aduenerit,
totus Israel saluus erit; Ecce meminit plenu-
dinis, & gentium, & Israelis, quæ intratura sit:
constat autem eandem sub Apostolis, & mul-
to minus post eos, Euāgelio in toto orbe exo-
lescente, & homine sceleroso erroribus om-
nia occupante, non intrasse: Quem locum si tu
sic intelligendum putes, ut Apostolum de salua-
tione totius Israelis, collecti scilicet ex Israele
secundum promissionem, ex gentibus, & ex
reliquijs carnalis Israelis, quæ tempore Chri-
sti & Apostolorum saluatæ sunt, loqui existi-
mes, quorsum igitur cæcitātē, quæ ex parte car-
nali Israel contigit, cum plena illius saluatione,
quæ futura sit, conferre attinuit? confert autem

M ii

Apostolus

72
Apostolus toto isto capite, partem exæcati Is-
raelis cum absoluta eius restitutione ex genti-
bus, Israelem (quantum ad hanc collationem
pertinet) non immiscens, nisi nescias hoc: Nam
si reiectio est reconciliatio mundi, quæ erit al-
sumptio nisi vita ex mortuis? Item si lapsus eo-
rum diuitiæ sunt mundi, & diminutio illorū
diuitiæ gentium, quāto magis plenitudo illorū?
Item, & isti nunc increduli facti sunt, ex eo
quod misericordiam estis adepti, ut ipsi miseri-
cordiam consequantur. Item, secundum Evan-
gelium, quia inimici propter nos, secundum e-
lectionem dilecti propter patres, nam dona
quidem & vocatio Dei eiusmodi sunt, ut eo-
rum illum pœnitere non possit. Ecce clarissi-
mam prædictionem de reconciliatione abiecti
Israelis cum Deo patrum ipsius, propter electio-
nem & vocationem, quam dominus irritare
non velit, neq; qua est propositi constantia an-
tiquare possit, hocq; iuxta Apostolum 1. Cor:
10. alibi propter nos, qui sumus verè ille Iacob,
cuius domus in æternum regnabit, cuius domi-
nus se Deum vocat, quem dominus ab utero di-
ligit, format, ac portat, quem super palmas scri-
bit

92
scribit, quem sanctificat, quem ad similitudinē
suam fingit, quem heredem designat, & filiū de-
itatis suæ participē gignit, cui legē, oracula, pro-
phetas, regnum, & sacerdotium committit, cum
quo item pactum suum sempiternum ferit, quē
tutatur. ut pupillam oculi sui, qui misericordi-
as David, hoc est Christi Iesu regis æterni, habet
fideles. Qui ubi deserimur, tamē ex eo, quod ele-
ctionis patrem pœnitere non potest, ad tempus
non perpetuō deserimur, conclusis omnibus in-
peccatum, & per peccatum in temporalem ex-
carnationem & mortem, & in quotidianæ cru-
cis ignominias, ut super omnes scilicet electos,
& scriptos in libro vitæ, gratia & vera vita cog-
nitionis Dei viuentis, vnā cum regno gloriæ de-
ueniat.

Vide num hæc ad analogiam gloriæ latissi-
mæ bonitatis Dei, & ad fidei electorum,
quæ cupit illius exemplo salutem, quam
amplissimē fulam, ut quæ nos filios bene-
ficentissimi patris flectat, regulam faciant, ad
quam vniuersa scriptura, quæ est operum sapi-

74
entiae & bonitatis Dei, & spiritus in sanctorum
cordibus testificatio, sic se attemperat, ut quan-
tumvis in ceteris obscura sit, in iis tamen, quae
ad gloriam misericordiae & beneficentiae domi-
ni peculiariter pertinent, incertis locis ad quos,
interprete spiritu, cetera omnia exigantur, sit a-
pertissima, sicut in hac parte maximè, quod hic
potissimum clementiae Dei, & amplitudinis re-
gni Christi praedicantur, & exercendae charita-
tis suppetitur materia, ut dicas: Ecce pater coe-
lestis, Iudaei oracula, & promissiones, & testa-
mentum, & prophetas, & Christum demum ex
stirpe David habent: Illi radix sunt, & vera ac
naturalis oliua, nos uero insititia ac syluestris:
Sint illi reiecti & excæcati, at nos non minus lō-
go tempore, qui non radix, qui non rami, qui
non vera ac natua oliua sumus, aduersario
Melsae nostri omnia per errores & doctrinas
perditionis perdente, reiecti & excæcati vixi-
mus: Sint illi in exilio à terra promissionis, pa-
tribus Abraham scilicet, Isaaco, & Iacobo pro-
missa, at nos, qui verè Israëlitæ, & verum semē

sumus,

sumus, secundum sterilis vuluæ Sarc promissionem (ad implendum myſterium regenerationis cæleſtis, quæ non eſt ex natura, quæ non eſt ex carne, & ſanguinibus) non minus in exilio à regno gloriæ cognitionis patris noſtri, longo tempore regno & ſacerdotio regis altiſſimi orbi ac privati ſedimus: Sunt illi in erroribus, ac publico prouerbio toti mundo expoſiti, at nos (quorum illi figuram gerunt, & dilecti ſunt propter patres, non minus ſi ueritatem, quæ iuxta naturalem operum Dei curſum, umbrâ ſequitur, ſpectes) in maximis errorum tenebris ſub abominatione deſolationis aberrauimus, & toti creaturæ (per tantam in qua fui-
mus cecitatem) ſpectaculum vanitatis exhibui-
mus: Nihil eſt igitur, quod alter alteri expro-
bremus, omnia paria ducimus, ſue electionis gratiam, ſue reiectionis iram, ſue illuminatio-
nem, ſue excogitationem, ſue ignominiam, ſi-
ue gloriam conſideres, idem lutum eiſdem ſi-
guli ſumus, qui figmentum noſtrum nouit, ad
quam gloriam illud ſit paraturus:

Nos igitur

96
Nos igitur ambo, qui in pari destinatione sumus, mutuo favori ac charitati studeamus ad ædificandum amplissimum regnum Messiae in tota scriptura largissime per homines Theopneustus promissi, & in tempore plenitudinis in carne exhibiti, & nunc sic ferente ordine operationis Dei, clarissime orbi reuelandi, & omnes Prophetæ faciunt, qui vno ore, ut amplissimum sit beneficium sanguinis Iesu Christi, & mors eius fructuosa, & gloriosissima, maximum & latissimum regnum ex Israele & gentibus fore prænuntiant, quorum testimonio Apostolus fretus, plenitudinis Israelis & gentium aduenturæ meminit: De gentibus clarissima est scriptura, Ge. 12. 22. 49. Ps. 2. 22. Iesa. 11. 66. Israelis verò promissiones & restitutionem nullus est ex Prophetis, qui non magnifice decantet: Moses Deut. 30. Iesa. 11. Zach. 2. Ose. 3. Amos ultimo: Jerem. 23. 32. 33. Ezech. 20. 34. 37. & reliqui, qui ut iam longo tempore sentus ac squalidus in miserabili exilio derelictus, captiuitatis & exilij Israelis secundum promissionem, à regno uerbi & gloriæ, typum prætulit: Ita nunc restituendus, & ab æreo suo coelo
& terra

terra ferrea liberandus, eiusdem post tantam
indignationem, liberationem (successura bene
dictione maledictioni, gratia iræ, ignominia
gloriæ) præfigurabit, ut res figuræ semel respon
deat, hoc est semel de toto Israele, ac semine A
braham secundum carnem dici possit, id quod
de domo Iacob (quæ verè domus Iacob est) di
citur, quod cum umbra non pugnat, nihil. n. ve
tat esse secundum carnem, & promissionem
de semine Abraham, ut de Isaac, de Iacob, de
Mose, & iudicibus, de regibus aliquot, de Pro
phetis, de Christo demum, & Apostolis, & alijs
constat, qui omnes simul secundum carnem &
spiritum, secundum umbram & veritatem Israe
litæ fuerunt: Imò ut hoc plenè fiat, promissionis
soluendæ, & bonitatis suæ ostendendæ causa,
efficiet dominus, ut videlicet totus Israel post
istum redemptorem ex Sion, per revelationis
sui aduentum verè gloriari possit, ut in scriptu
ra vocatur, Deut, 30. se populum Dei esse pecu
liarem non circumcisum carne sed corde, qui
se non carnalem generationem Abraham, sed
spiritualem ac cœlestē Christi Iesu, non regnū
item atq; sacerdotum illud externū ac umbra
N tile, sed

tile, sed internum ac verum iustitiæ & veritatis
 habere se gloriari possit: Lōge itaq; alia ratione
 Messiam nactum, quam ab eo expectatur (ex-
 pectat. n. is omnia carnalia) sed falsus in bonū
 suum spe ac opinione sua, omnia spiritualia
 recuperabit. Qui post immunditiam & turpitu-
 dinem, & tam diurnam istam excecationem
 suam, experietur hoc, quod Propheta prædixit,
 quia semina benedicta domini ipsi, & germina
 eorū cum ipsis, & erit primum, inuocauerint,
 & ego respondebo, ad huc ipsi loquentur, & e-
 go audiam. Itē hoc, post istā vastitatem & con-
 tritionem, famem & gladium, sic dixit domina-
 tor tuus dominus, & Deus iug doming popu-
 li sui: Ecce accepi de manu tua calicem soporū
 cum fæce calicis exæstuationis meæ, non adijci-
 es, ut potes eum ultra, & ponam eum in manu
 affligentium te &c. Isa. 51. Vbi tum quoq; fiet,
 ut Sion et Hierusalem muri de nouo reparen-
 tur in magna temporum angustia: Sub uerō
 Iehosua et Zorobabel, hoc est Christo Iesu in
 signaculum omnibus gentibus posito, per Cy-
 rū Mesiā illum Dei, hoc est per Apostolos ueri
 Mesiæ Christi Iesu, qui ex gentibus in ministe-
 rium

9
riū restorationis Hierusalē, & tēpli cœlestis ex
nūis lapidibus cōstruendi, q̄. Deq̄ inhabitet, de
ligētur, qui securi, ascij, funiculis, amussi, clavis,
ligonib⁹, ac malleis instructi, collapsos muros,
desolata mœnia, de molitas turres, equata so-
lo ædes instaurabū, reficientq̄: Qui sūt filij illi
alieni, de quibus Propheta: Isa. 61. Stabunt alie
ni, & pascunt oues vestras, & viri alieni agrico-
læ vestri, & viniteres vestri: Itē Isa. 60. Et ædifi-
cabunt filij alieni muros tuos, quos muros? ni-
mirum eos, de quibus Zacharias 2. absq̄ muro
habitabitur Hierusalem præ multitudinē ho-
minum & armentorum in medio eius, et ego
ero ei, ait dominus, murus igneus in circuitu
eius: Vbi implebitur hoc? Isa. 61. fortitudinem
gentium comederis, & in gloria eorum exalta-
bimini: Pro confusione uestra alteratio, et pro
ignominia exultabunt &c. propterea in terra
sua exaltationem hereditabunt, lætitia sempi-
terna erit eis, & fœdus sempiternum feriam
cum eis. Item hoc de Sion, Isa. 60. Et uocaberis
ciuitas domini Sion sancti Israel, pro eo quod
fuisti exosa & derelicta, & non erat, qui
transiret per te, & ponam te in magnificentia
N. R. perpe-

40
petua, gaudium generationis & generationis,
& suges lac gentium, & manumillam regum, &
scies, quod ego dominus saluans & redimeos
fortis Iacob: Pro ære afferam aurum & pro fer
ro argentum, & pro lignis æs, & pro lapidibus
ferrum, & ponam visitationem tuam pacem.
Et hæc est domus illa, cuius gloria maior erit,
quàm primæ fuit, quæ sub Apostolis ædificata
est, omnibus gentibus cum desiderio certatum
dona sua allaturis, & hoc in maximo omnium
nationum & regnorum mundi motu, ac con
cussione: Sicq; accidet, vt figuræ liberationis
ex captiuitate Babylonis, & umbræ restitutio
nis terrenæ Hierusalem, veritas vindicationis
cœlestis Iacob, & restorationis supernæ Hie
rusalem, respondeat: Et hoc post istam horren
dam Babyloniam captiuitatem ignorantia E
uangelii regni, in quam nos, qui sumus secun
dum electionem Israel, post Apostolorum æta
tem incidimus, vbi plene hoc implebitur. Iesa.
54: Dilata locum tabernaculorum tuorum,
& pelles tenteriorum tuorum extendam, ne par
cas, produc funiculos tuos, & clauos tuos con
solida, quæ ad dexteram & sinistram peruen
pes, &

pes, & semen tuum gentes hæreditabit, cuius
filios tanto numero se aucturum dominus pro
mittit, ut dicat, si numerari non possunt stellæ cœ
li, & metiri arena maris, sic multiplicabo semē
David serui mei, & Levitas ministros meos,
de quibus alibi: vos sacerdotes indui iustitia vo
cabimini: Itē hoc, & omnes filios tuos doctos do
mini, & plurimam pacem filiorum tuorū in iu
stitia præparaberis, de quibus sic Ieremias 31. &
non docebit ultra vir proximum suum, & vir
fratrem suum dicens, cognosce dominum, om
nes enim cognoscent me a minimo eorum usque
ad maximum, ait dominus: Quia propitiabor
iniquitati eorum, & peccati eorum non me
mor ero amplius, nimirum qui regem nacturi
sunt iustitiæ, de quo idem Propheta 33. In die
bus illis, & tempore illo, germinare faciam ger
men David iustitiæ, & faciet iudicium & iustiti
am in terra: In diebus illis inhabitabitur Iuda,
& Israel habitabit confidenter: Et hoc est no
men, quod vocabunt eum, dominus iustus no
ster, Malach. 3. qui quasi ignis conflans, & qua
si herba fullonum, & sedebit conflans, & cum
dans

dans argentum, & purgabit filios Leni &c.
Et placebit dñō sacrificiū Iuda, & Hierusalē, si-
cut dies seculi, & sicut anni antiqui, vbi terra san-
cta, sicut hactenus longo tempore Assur, Chal-
dæo, & Romano grassantibus, vastata ac tota
deserta, solitudinem ac desolationem regni
Dei (spirituali Babylone omnia diripiente) deli-
neauit, sic iam Assyrii, sceptro sublato, & Iacob
suis iudicio castigato, post istam (quæ instat, &
iam vt videmus, incipit) renouationem orbis,
quam & scriptura indicat, & omnium corda
prælagiunt, ipsa per benedictionem Dei secun-
ditati suæ, post tantam sterilitatem, restituta, v-
nā cum montibus suis stillaturis dulcedinem,
vallibus, plantis, riuis & fluminibus, regnum
gloriæ manans lacte & melle, & oleo gloriæ
cognitionis Dei (quod omnibus electis cedit) re-
præsentabit, quæ plenissimè & vberimè talis
futura est, qualis per Moysen describitur Deut. 1.
Terra, ad quam ingrederis possidendam, non
mola est, & campestris, de cælo expectans plu-
uias, quam dominus Deus tuus semper inuisit,
& oculi eius in ea sunt a principio anni vsq; in
finem

103
finem eius. Item dabit pluuiam terræ nostræ
temporaneam & serotinam, vt colligatis frumē
tum, & vinum, & oleum, fœnumq; ex agris ad
pascendum iumenta, & vt ipse comedatis, & sa-
turemini, sed quando hoc futurum? tunc sanē,
cum obdieritis mandatis meis, quæ ego præci-
pio vobis, vt diligatis dominum Deum vestrū,
& seruiatis ei in toto corde vestro, & in tota a-
nima vestra: At iam per hunc Saluatoris ex Si-
on aduentum fiet, vt domus Iacob, effuso in cor-
de eius desuper spiritu timoris, dominum per
fidei obedientiam pronē sit sequutura, iuxta
hoc: Et timorem dabo in corde eorum, vt non
recedant à me: Et letabor super eos, cum bene-
fecero eis, & plantabo eos in terra ista in verita-
te, toto corde meo, & tota anima mea, in
terra scilicet bona, in terra riuorum, aquarum,
& fontium, in cuius campis & montibus erum-
pent fluminiū abyssi, & in terra frumenti, hor-
dei, & vinearum, in qua ficus & malo granata,
& olinera nascuntur, in terra olei & mellis
ubiq; absq; vlla penuria electi comedunt pa-
nem suum, & rerum omnium abundantia, ad
benedicendum domino Deo perficiuntur.

Qui.

Qui conferre norunt peregrinationis de-
sertum, & terram istam, Moſen & Iosua, le-
gem & gratiam, exilium huius ſeculi & regnū
gloria, illis non difficile fuerit deprehendere,
quid in terra iſta, tot modis præ alijs totius or-
bis plagis benediſta, & nunc longo tempore
vaſtata, dominus adumbret, ad cuius alluſio-
nem Prophetæ fermè totum Chriſti regnum
deſcribunt, ut ſicut in alijs, ita etiam in hac par-
te Moſi inexhausto ſcripturæ theſauro omnia
accepta referant. Oſeæ. 3. Prius tamē quam hæc
omnia fiant, & Iſrael redeat ad dominū De-
um ſuum, & Dauid regem ſuum, ad bonum
ſuum, in his nouiſſimis diebus quærat, conſum-
matio in toto orbe ad miraculum uſq; grandis
iuxta ſcripturam cōtinget, quæ meſſis inſtar eſt
habitura, quam per diem hunc vindictæ, qui
præſudia furoris ſui ſub iudicio Euangelij om-
nibus gentibus in teſtimonium prædicando,
iam præmittit: Iſa. 11. Virga illa de ſtirpe Iſai,
& ſurculus de radicibus eius, indutus iuſtitia
ſicut lorica, indutus veſtibus ultionis, & retri-
butionem reddet inimicis ſuis, nimirum re-
purgaturus aream tritico conuecto in horreū
ſuum,

foſi, & paleis in igne cōiectis, ſicq; fiet, ut Iſrael,
qui iā p̄fugus & toto orbe diſperſus, et in oppro-
brium, prouerbiū, & parabolam omnibus gen-
tibus expoſitus eſt (à quatuor uentis uelut uin-
ex mortuis, circumciſus corde iuxta Moſen
Deut. 30. mundatus aquis mundis iuxta Ezech.
36. liberatus ab iniquitate ſua ſecundū Ieſa. 59.
unius cordis & viæ iuxta Ieremiam 32. captiui-
tate Sion redempta iuxta ceteros) in terram ſu-
am reducatur: vt hoc modo electorum reſur-
rectionem, & à quatuor orbis angulis eorun-
dem in regnum gloriæ congregationē, quæ in
aduētū maiestatis futura eſt, præfiguret, Ieſ. 66.
Ver. 14. Ezech 37. & Rom. 11. ubi tum imple-
bitur hoc Prophetæ: Ecce ego creo cœlos no-
uos & terram nouam, Quos cœlos novos? &
quam terram nouam? eos ſanè, de quibus ſe-
quitur, Ecce ego creo Hieruſalem tripudian-
tem, & populum eius gaudium, & tripudiabo
in Hieruſalem, & gaudebo in populo meo: ſic
enim ſcriptura de renouatione Eccleſiæ (quæ
fiet per hunc redemptionis populi Dei, & ma-
niſeſtationis Meſſiæ diem) loquitur, qui cum
finit reuelationis Euangelij nouiſſimos dies ex-
pectandos

fuū, & paleis in ignē cōiectis, sicq; fiet, ut Israel,
qui iā pfugus & toto orbe dispersus, et in oppro-
brium, prouerbiū, & parabolam omnibus gen-
tibus expositus est (a quatuor uentis uelut uin-
ex mortuis, circumcīsus corde iuxta Mosē.
Deut. 30. mundatus aquis mundis iuxta Ezech.
36. liberatus ab iniquitate sua secundū Iesa. 59.
unius cordis & viæ iuxta Ieremiam 32. captiui-
tate Sion redempta iuxta ceteros) in terram su-
am reducatur: ut hoc modo electorum resur-
rectionem, & a quatuor orbis angulis eorun-
dem in regnum gloriæ congregationē, quæ in
aduētū maiestatis futura est, præfiguret, Ies. 66.
Ver. 14. Ezech 37. & Rom. 11. ubi tum imple-
bitur hoc Prophetæ: Ecce ego creo cœlos no-
uos & terram nouam, Quos cœlos novos? &
quam terram nouam? eos sanē, de quibus se-
quitur, Ecce ego creo Hierusalem tripudian-
tem, & populum eius gaudium, & tripudiabo
in Hierusalem, & gaudebo in populo meo: sic
enim scriptura de renouatione Ecclesiæ (quæ
fiet per hunc redemptionis populi Dei, & ma-
nifestationis Messiae diem) loquitur, qui cum
finit reuelationis Euangelij nouissimos dies ex-
pectandos

pectandos domui Iacob, & per figuram ac representationem aduentui gloriæ præit, hinc fit, ut quæ in scriptura aduentui maiestatis tribuntur, alteri aduentui quoque tribuantur. Habet ille resurrectionem mortuorum, habebit & hic primi aduentus exitus, per uerbi uictoriam quoque resurrectionem suam, hanc primam videlicet, quæ à secunda morte libera est, quæ stagni & ignis mors est, parata Diabolo, et Angelis ipsius, Apoc. 20. Habet alter messem suam, in qua separabitur palea à tritico, habet alter quoque messem suam videlicet impiorum terræ ab electis separationem, postquam mansura & regnatura est domus Iacob in æternum, ut impij, hoc est maledicti (de quorum natura supra) semel experiantur, imperium utendi tota creatura ad electos, qui imaginem Dei gerunt, perinere, & nequaquam ad se, qui omnibus in contumeliam nominis Dei abutuntur: Habet item alter aduentus Angelos congregaturos à quatuor uentis electos in regnum gloriæ: Erunt etiam in altero Angeli, qui per Euangelij in toto orbe clarissimè personanturi buccinam, dispersum ac collisum Israel ex

omni-

10
omnibus nationibus, in terram suam, quæ deli-
tias horti Edén iuxta Prophetam habebit,
congregabunt: In altero erunt omnia noua cœ-
lum & terra, & reliqua omnia: In altero quoq;
erunt omnia noua, post tantam uniuersi iostau-
rationem, in qua omnibus subiectis sub pedi-
b9 suis, ligatoq; satana, et principatib9 tenebra-
rum uinctis, Christus Iesus in hac plenitudine
gentium & Israelis in regno cognitionis & be-
nedictionis patris benedicti in secula gloriose
regnabit.

Laus autem & gloria patri gloriæ & Mel-
sæ suo exaltato in secula seculorum, Amen.

F
INI
S.

Néige

Néiges olhalar (De Radiatoris)

36